מתוך: אתר "בינינו" | מערכת שיעורי תורה לצפיה | BEINENU.COM

בס"ד

העלון לאברכי כולל, בני הישיבות ולכל לומדי התורה

האיחוד בחידוד

המאחד בקרבו חידודים ותשובות בהלכה ובאגדה

לרפואתו השלימה של
יהושע דוד בן אסתר
בתוך שאר חולי ישראל

לע"נ ר' שמעון יהודה בן הגה"צ ר' אברהם יעקב (זיידל) עפשטיין זצוקלה"ה

פרשת בלק (בא"י) - תשע"ט | גליון תק"ט | שנה י"ג

נפלאות מתורתך

"וַיַּרְא פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן הַכֹּהֵן וַיָּקָם מִתּוֹךְ הָעֵדָה וַיִּקַּח רֹמַח בְּיָדוֹ". במדבר כ"ה ז'.

קנאותו של פינחס יפה נדרשת בסנהדרין פ"ב א', דאיתא שם: "אמר רב חסדא, הבא לימלך אין מורין לו (קנאי הבא לימלך בבית דין ובשעת מעשה אם יפגע בו, אין מורים לו, שלא נאמרה אלא למקנא מעצמו ואינו נמלך - רש"י). איתמר נמי, אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, הבא לימלך אין מורין לו. ולא עוד אלא, שאם פירש זמרי והרגו פנחס (לאחר שפירש מן האשה - ע"פ רש"י), נהרג עליו (פינחס, שלא נאמר הלכה זה אלא בשעת מעשה - רש"י). נהפך זמרי והרגו לפנחס, אין נהרג עליו (-זמרי), שהרי רודף הוא (-פינחס)... הלך שבטו של שמעון אצל זמרי בן סלוא... עמד וקיבץ עשרים וארבעה אלף מישראל, והלך אצל כזבי... תפשה בבלוריתה, והביאה אצל משה. אמר לו, בן עמרם, זו אסורה או מותרת, ואם תאמר אסורה בת יתרו מי התירה לך. נתעלמה ממנו הלכה, גינו כולם בבכיה... וכתיב, וַיַּרְא פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר, מה ראה. אמר רב, ראה מעשה ונזכר הלכה. אמר לו (-פינחס למשה), אחי אבי אבא, לא כך לימדתני ברדתך מהר סיני, הבועל את הנכרית קנאין פוגעין בו. אמר לו (-משה), קריינא דאיגרתא איהו ליהוי פרוונקא. ושמואל אמר, ראה שאין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה', כל מקום שיש חילול השם, אין חולקין כבוד לרב".

ומבואר בגמ', שטעם הדבר שזכה פינחס לשכרו הרב, הוא מחמת שהסתכן כשהלך וקנא לה', שאילו זמרי היה פורש מחטאו, אסור היה לפינחס לעשות לו דבר מה, ואף הותר לזמרי לקום עליו ולהורגו מדין 'הבא להרגך השכם להורגו', שפינחס נחשב כלפיו ל'רודף' שמותר להורגו, וזאת מלבד ההסתברות הגדולה שבני שבט שמעון יהרגוהו, או קודם המעשה ועוד יותר לאחר שהרג את נשיא שבטם וגילה את קלונו ברבים, וכמבואר בגמ' שם הניסים הרבים שנעשו עמו, שנכנס בשלום ויצא בשלום ואף כל ישראל ידעו שבדין הרגו.

וטעם מעשיו הללו של פינחס, שהותר לו לסכן עצמו לצורך מצוה זו, היא מחמת 'קידוש השם', שעבור מטרה נעלה זו מותר ומצוה ואף חיוב ליהודי לסכן את עצמו, והוא משורש הדין שאיתא בסנהדרין ע"ד א': "אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק, נימנו וגמרו בעליית בית נתזה בלוד, כל עבירות שבתורה אם אומרין לאדם עבור ואל תהרג, יעבור ואל יהרג, חוץ מעבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים", וכפי שדרשו שם טעם הדבר שיהודי מחויב להרג ולא לעבוד ע"ז, שלומדים זאת מהפסוק (ויקרא כ"ב ל"ב): "וְלֹא תְחַלְּלוּ אֶת שֵׁם קָדְשִׁי וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה' מְקַדִּשְׁכֶם", שיהודי מחוייב לקדש את שם ה' ברבים, וכן למדו מהפסוק (דברים ו' ה'): "וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ", שיהודי מחוייב למסור נפשו לאהבת ה'.

ובסוגיא זו של 'קנאות' יש להבין, מדוע שונה היא מכל התורה שנאמר בה הגדרה חדשה 'הלכה ואין מורין כן', אם היא הלכה, מדוע לא להורות כן, ואם אין מורין כן, מדוע נפסק לדינא שצריך לעשות כך.

מה גם שצריך ביאור מדוע הלכה מיוחדת זו של פגיעה ב'בועל ארמית' נמסרה רק לידי 'קנאים'. ממה נפשך, אם ראוי הוא למיתה, ימסרו מיתתו לבית דין כשאר מיתות האמורות בתורה, ואם אין צריך בית דין להורגו, מדוע לא תימסר לכלל, שכל הקודם להורגו זכה.

זאת ועוד יש להתבונן בדבר, אם הוא בגדר 'הלכה ואין מורין כן', מדוע הוצרך פינחס לילך ולשאול את משה, אחרי שהדין בדברים אלו הוא שכן הוא ההלכה ולמעשה אין מורין בה.

*

בעיקר מצות 'קידוש השם', כתב השל"ה (שער האותיות, אות אל"ף, אמת ואמונה, סימן נ"ט-ס'): "ובראשית עיוני, הייתי רוצה לומר טעם אחר מלבי, למה אין מברכין על כמה מצות עשה, ומכח זה הטעם אזי לא יברכו גם כן מאמצות קידוש השם, וזהו הטעם שאין מברכין אלא על מצות עשה שמחויב אדם להדר אחריה ולעשותן, כגון תפילין מילה, סוכה, ולולב, מצה, ומרור, וכיוצא בהם. מה שאין כן במצות עשה שאין מחויב להדר אחריהן, כגון לקט ושכחה ופאה, וכי מחויב לקנות שדה כדי ליתן לקט שכחה ופאה... נמצא לפי זה, שלא לברך אקידוש השם, כי אינו מחוייב להביא עצמו לידי זה, ואדרבה אם יכול לברוח יברח, או אם יוכל לפדות עצמו בכל אשר לו, את כל הון ביתו יתן ולא יהרג.

אמנם חזרתי דיש להשיב על טעם זה... ועוד, דמצינו בהדיא גם במצות עשה דקידוש השם להדר אחר מצוה זו, כדאמר רבי עקיבא (ברכות ס"א ב'), כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה (דברים ו' ה'), וּבְכָל נַפְשְׁךָ, אפילו נוטל נפשך, [אמרתי] מתי יבא לידי ואקיימנו. הן אמת שאין הפשט, וגם אין הדין להדר שיבא לידי מיתה בקדושת השם, דכבר כתבתי אם יוכל לברוח יברח, מכל מקום שייך הידור. ונפשו היתה חושקת שתבוא המצוה לידו באופן שיהיה מוכרח לקיימה, על כן פשוט בעיני לברכה. לא מבעיא לתוספות... ולמנהג אשכנז... אלא אפילו להרמב"ם... מכל מקום לכולי עלמא באם בא קידוש השם לידו שהוא מקדש, יברך, בפרט כי חביבה מצוה זו מכל מצוות עשה שבעולם, וכל הברכות תלויות בקדושה, כי כן נוסח הברכות 'וקדשנו', ואיך לא נברך על הקדושה עצמה...".

לאור דברי השל"ה שגם במצוה גדולה ונעלה ועצומה זו של 'קידוש השם', מלבד מה שאין חיוב להדר אחריה לעשותה, מוטל על כל יהודי חיוב לברוח ולמלט נפשו מקיומה, וכפי שכתב 'ואדרבה אם יכול לברוח יברח, או אם יוכל לפדות עצמו בכל אשר לו, את כל הון ביתו יתן ולא יהרג', נזעקת השאלה, כיצד הותר פינחס להכניס עצמו לסכנה גדולה זו עבור מצות קידוש השם, כאשר מדיני המצוה הוא שעל כל אחד למלט נפשו מלהגיע לקיומה, ועליו לעשותה רק כשמחוייב ומוכרח בדבר ואין לו כל פתח ואפשרות המלטות ממנה.

יתרה מזו, גם מדברי רבי עקיבא שכל ימיו אמר 'מתי יבא לידי ואקיימנה', לא מצאנו היתר לחפש אחר מצוה זו, ובודאי שעליו להציל עצמו מלהגיע אליה, וכל דברי רבי עקיבא המה, שכל ימיו הכין עצמו שיוכל לקדש את השם אם תבוא לפניו הזדמנות זו, וגמר בדעתו למסור נפש לקיומה, על כן, כשתפסו הרשעים הארורים את רבי עקיבא ובאה לפניו מציאות כזו בלא יכולת הצלה, ששו ושמח בקיום המצוה, מאחר והיא מהגדולות שבמצוות, וזכותה רב ועצום, אך עד לשעה זו, כל ימיו קיים רבי עקיבא את המצוה 'וחי בהם', לחיות על קידוש השם בעסק התורה וקיום מצוותיה, ולא חיפש אחר דרכים להרג על קדושת השם.

*

איתא בברכות כ' א': "אמר ליה רב פפא לאביי, מאי שנא ראשונים דאתרחיש להו ניסא, ומאי שנא אנן דלא מתרחיש לן ניסא. אי משום תנויי, בשני דרב יהודה כולי תנויי בנזיקין הוה, ואנן קא מתנינן שיתא סדרי... ואילו רב יהודה, כי הוה שליף חד מסאניה, אתי מטרא, ואנן קא מצערינן נפשין ומצוח קא צוחינן, ולית דמשגח בן. אמר ליה, קמאי הוו קא מסרי נפשייהו אקדושת השם, אנן לא מסרינן נפשין אקדושת השם. כי היא דרב אדא בר אהבה, חזייה לההיא כותית דהות לבישא כרבלתא (שם לבוש חשוב - רש"י, ובערוך כתב: בגד אדום כגון כרבלתא דתרנגולא, שאין דרך בנות ישראל להתכסות בו, שהוא פריצות ומביא לדבר עבירה) בשוקא, סבר דבת ישראל היא, קם קרעיה מינה. אגלאי מילתא דכותית היא, שיימוה באבדע מאה זוזי...".

ובאמת צריך להבין מדוע רב אדא בר אהבה עשה כן, שקרע מעל אותה אשה את הבגד הפרוץ שלבשה, ולא המתין לבדוק ולברר אם היא בת ישראל, או כותית כפי שאכן היתה, שבכך מרחיק את עצמו מלשלם מעות רבות ויקרות אלו.

זאת ועוד יש להבין, הרי מעשה זה של רב אדא בר אהבה, היה סכנה עבורו, וכפי שאמרו עליו 'מסרי נפשייהו אקדושת השם', שבמעשיו אלו היה סיכון שאף 'יהרגוהו', ועל כן חשיב הדבר כ'מסירות נפש', שהסכים למסור את 'נפשו' כפשוטו, לבער נגע בגדים פרוצים אלו מקרב בנות ישראל, ומדוע הותר לו הדבר, גם אם מדובר על 'קדושת השם', הרי לא היה מי שכפה אותו לזה, והיה עליו לברוח ולהמלט מאותו שוק.

ובנוסף יש להבין מה שאמרו שם 'אנן לא מסרינן נפשין אקדושת השם', שלכאורה הוא פלא ממש, שהרי גם בדורות האחרונים של רב פפא ואביי, רבים מסרו נפשם כפשוטו להריגה במיתות משונות ונוראות למען קדושת השם, א"כ מדוע החשיבו את דורם שאינם מוסרים נפש על קדושת השם.

אלא הביאור הוא, שההבדל בין דורות הראשונים לדורות האחרונים היה, כאשר בא מעשה לידם והיתה להם אפשרות להנצל ממנו, דורות הראשונים שבער בקרבם יראת ה' טהורה עם מסירות נפש לה' לקדש את שמו בכל עת וזמן, הרגישו שמוכרחים למסור את נפשם על קדושת שמו יתברך, ועל כן, כאשר רב אדא בר אהבה ראה אשה ההולכת שלא בצניעות, מבחינת דרגתו הרוחנית העצומה, אינו יכול להמשיך בדרכו כאילו לא ראה דבר, ונחשב הדבר עבורו כאילו מוכרח הוא למעשה על ידי אחרים בלא כל אפשרות אחרת, ועל כן מחה על כבודו יתברך במסירות נפש ממש, וזהו מה שאביי אמר עליהם, 'מסרי נפשייהו אקדושת השם', שמעצמם מוסרים את נפשם על קדושת השם. ואילו דורות האחרונים, הגם שמסרו נפש על מצוות התורה בהריגות ומיתות משונות למען קדושת השם, היה זה כשלא ניתן להם אפשרות אחרת להמלט ולהציל את נפשם, אך אילו היה באפשרותם לברוח ולהנצל, בוודאי שהיו עושים כן, ומעשיהם טובים וראויים, כפי שנתבאר, ועל כן גדול זכות דורות הראשונים מדורות האחרונים למרות שדורות האחרונים לומדים הרבה יותר מהם.

*

ומעתה, מבאר רבי יחיאל מיכל זילבר שליט"א, יתבאר שפיר הנהגתו של פינחס ומעשהו, ויתיישבו בשלום כל השאלות. היסוד לכל הדברים הוא, שההיתר לעשות מעשה קנאות, הוא רק לאותן דורות ראשונים, צדיקים וטהורים, שכל מעשיהם בלא כל סירחא והרהור חטא, על כן, כשאחד בא לשאול אם מותר לו לעשות קנאות, כיצד ידע הרב אם אכן השואל הוא צדיק וטהור וראוי למעשה קנאות, אם לא על ידי 'רוח הקודש', על כן הוא בגדר 'אין מורין כן'. אך יחד עם זאת, אותו אחד שחושב ומבקש לעשות מעשה קנאות, צריך זהירות ושמירה יתירה שאכן כל מעשה הקנאות יסודו בקודש ולא חלילה במידות רעות ומגונות, שאם חלילה עושה כן, במקום להחשב לצדיק ונוקם נקמת ה', הריהו רשע מרושע ושופך דמים, ולכך צריך הוא לשאול לרבו המכירו היטב ויודע לדרת לשורש נפשו לידע אם כוונתו טהורה ורצויה או חלילה לאו. ומטעם זה אי אפשר למסור מיתת החוטא לכל ישראל, שההורגו שלא בכוונה הראויה מתוך קנאות לה', דמים שפך האיש ההוא, דם של החוטא הנהרג, ודם ההורג שסיכן את עצמו שלא כדת.

ולפי זה, כאשר ראה פינחס את מעשה זמרי שנעשה לעיני כל ישראל וכמפורש בקרא, שהיה בכך חילול ה' נורא ואיום ובפרהסיא עצומה של ששים רבוא מישראל. באותה שעה הרגיש פינחס שהוא 'מוכרח' למחות על כבוד ה' יתברך, והסכים בדעתו למסור נפשו לכך, שהרי הוא מהדורות הראשונים, ונמצא שהוא מוכרח לדבר, שאינו יכול לראות 'כבלע את הקודש', ועל כן הכניס עצמו לסכנה העצומה בהריגת זמרי והמדינית, כי מבחינתו, במיוחד אחרי שמשה רבו הורה לו שכן היא ההלכה הגם שאין מורין כן, נחשב הדבר כאילו הוכרח פינחס על ידי אחרים למסור נפשו לקדושת השם, ולכך מסר נפשו במצוותו זו, וה' מעיד עליו נאמנה שכוונתו היתה לטובה ולשלום, לכך זכה למתנה הגדולה (במדבר כ"ה י"ב): "הִנְנִי נֹתֵן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שָׁלוֹם".

© כל הזכויות שמורות ל"איחוד בחידוד" לרבנים הכותבים – מודיעין עילית - ארץ ישראל

כתב חידה

בייחוסי נכתבתי ובשמי לא נודעתי,
ומהתאומים הקטן בין הבנים הייתי.

בילדותי כאחי על עוון מתתי,
וזאת מחמת שמיתה התחייבתי.

מאמי בקטנותי התייתמתי,
ועל ידי דודתי התגדלתי.

מי אני?

תזכורת:הקשר בין הדמות לפרשה הוא בהזכרתה
או ברמיזתה בפרשה או בפרש"י

מעשה רב

מפעם לפעם מפרסמים החנויות למיניהם על מבצעי הוזלה מיוחדים למספר מוצרים מסויימים, בכדי למשוך על ידי זה את הלקוחות שיבואו לרכוש אצלם את צרכיהם. כך גם הרגילות בחנות מסויימת המפרסמת מידי חודש רשימת מוצרים במבצע לאותם הימים, הנמכרים בהוזלה מיוחדת. ר' ראובן ור' שמעון שנצרכו למוצרים שבמבצע, ראו זאת כחלק מהשתדלותם בכלכלת ביתם, לנצל את המבצעים הללו, ובהזדמנויות רבות נפגשו במהלך קניות אלו. באחד הימים בו נפגשו השנים במהלך קניה, פנה ר' ראובן לר' שמעון בשאלה, אם שם לב לכך שפעמים חלק מהמוצרים שהתפרסמו שנמכרים במבצע, כלל אינם נמצאים בחנות בימי המבצע, ולדברי בעלי החנות, עם תחילת המבצע היה בחנות מספר פריטים, שבשעות הראשונות של המבצע נחטפו על ידי הקונים. האם אין מדובר ב'הונאה', שהיו צריכים לדאוג שעם תום המוצרים שבמבצע, עליהם להסיר את מודעות הפרסום אודותם, המושכים שלא כדת את האנשים לבוא לערוך את קניותיהם במקום זה.

השיבו ר' שמעון, היות ובעת פרסום המודעות היו בחנות מספר מוצרים עליהם חלה ההנחה, שוב אין כאן הונאה אף אם אינו מסיר את הפרסום לאחר מכירתם, הגם שאין משנת חכמים כן, בכל זאת בוודאי שלא מטריחים אותו להסיר את כל מודעות הפרסום מרחבי העיר.

טענו ר' ראובן, כל דבריך צודקים אם אכן בשעת פרסום המודעות הכינו בחנות מלאי מספיק הראוי למכירה, ותוך כדי ימי המבצע היה ביקוש מרובה והמוצרים אזלו. אך כאשר לכתחילה בעל החנות הכין מלאי מוגבל ביותר של מוצרים, באופן שיודע ומכיר שכל מלאי זה יימכר ויגמר בשעות הראשונות של המבצע, אסור לו לפרסם על כך מודעות ברחבי העיר, המטעות את הציבור לטרוח ולהגיע לחנות, ולבסוף מחוסר ברירה לקנות מוצרים אחרים במחיר מלא.

ואילו ר' שמעון סבר, גם אם אכן יש מקום לומר שלא ראוי לעשות כן, בכל זאת, היות ובסופו של דבר כל לקוח מקבל את תמורת כספו על מה שקונה, אי אפשר לכנות מעשה זה בשם 'הונאה', ובמיוחד שכל אחד רואה בדיוק את מה שלוקח ואת מחירו הנקוב עליו, ואין זה שונה מכל עצם הרעיון של פרסום ומבצע, שמושכים את הלקוחות על ידי הוזלת כמה מוצרים, הגם שמחירי שאר המוצרים אינם זולים כלל וכלל.

השאלה היא, הצדק עם מי?

חילוקא דרבנן

כתיב (במדבר כ"ב כ"ב): "וַיִּחַר אַף אֱלֹקִים כִּי הוֹלֵךְ הוּא וַיִּתְיַצֵּב מַלְאַךְ ה' בַּדֶּרֶךְ לְשָׂטָן לוֹ וְהוּא רֹכֵב עַל אֲתֹנוֹ וּשְׁנֵי נְעָרָיו עִמּוֹ". ופירש"י: "וּשְׁנֵי נְעָרָיו עִמּוֹ". מכאן לאדם חשוב היוצא לדרך, יוליך עמו שני אנשים לשמשו, וחוזרים ומשמשים זה את זה".

עי' בפסוק (בראשית כ"ב ג'): "וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת חֲמֹרוֹ וַיִּקַּח אֶת שְׁנֵי נְעָרָיו אִתּוֹ וְאֶת יִצְחָק בְּנוֹ וַיְבַקַּע עֲצֵי עֹלָה וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר לוֹ הָאֱלֹקִים". ופירש"י: "אֶת שְׁנֵי נְעָרָיו. ישמעאל ואליעזר, שאין אדם חשוב רשאי לצאת לדרך בלא שני אנשים, שאם יצטרך האחד לנקביו ויתרחק, יהיה השני עמו". ומדוע לא פירש כפרשתן, דשני האנשים חוזרים ומשמשים זה את זה.

וצריך ביאור!!!

מבין חידות

היכן מצינו, זמן קבוע בכל שנה, שאין הקב"ה כועס בו כלל?

מענייא דסדרא

"ואם התחיל לברך (ברכת הלבנה) ונתכסה, גומר הברכה (רדב"ז ח"א, סי' קנ"ז כ"ה). משמע, כשיודע שתתכסה תכף לא יתחיל לברך" (מג"א סי' תכ"ו סק"א).

מהיכן בפרשתינו יש להוכיח לדין זה, או להקשות עליו?

ספרי 'קוראי עונג' - גליונות 'האיחוד בחידוד',
ערוכים בפאר והדר, בשני כרכים, באותיות מאירות עינים!
ניתן להשיג את הספרים ב'רשת יפה נוף', 'ספרייתי' בני ברק,
'ספרי הישיבה' ירושלים (ליד ישיבת מיר), ובשאר חנויות הספרים המובחרות,
או בטל': 058-3226115 או במייל: ichudbchidud@gmail.com

משיב דבר

אין להכריע בשום פנים ואופן על פי הכתוב כאן הלכה למעשה

תשובות לשאלות שהתפרסמו בגליון שבוע שעבר

תשובה ל"מעשה רב"

בתשובה לשאלה, בדירה שאין דרים בה והנמצאת באמצע שיפוצים, כאשר דלתה פתוחה לכל עובר ושב מחמת הפועלים הנכנסים והיוצאים בה, אם יש איסור ליכנס בה לשעה על מנת לראות כיצד לבנות.

הנה שאלה זו יש לדון בה משני צדדים, הן מצד אם יש איסור גזל בעצם הכניסה ללא רשות לשטח בבעלות אדם פרטי. והן מצד היזק ראיה וכדומה, אם יש לחוש לכך גם במצב כזה.

דין הנכנס לבית חבירו שלא ברשות

א] כתב בשו"ע הרב (חו"מ, הל' נזקי גוף ונפש, סעיף ג'): "הנכנס לבית חבירו שלא ברשות, יש לחבירו רשות להוציאו מביתו, ואם מסרב לצאת יש מתירין אפילו להכותו כדי להוציאו אם אינו יכול להוציאו בענין אחר".

יתר על כן מצינו בב"ק כ"ז ב': "בן בג בג אומר, אל תיכנס לחצר חברך ליטול את שלך שלא ברשות שמא תראה עליו כגנב". ומשמע שאע"פ שיש לו טעם נכון ליכנס ברשות חבירו, אסור לו מפני הטעם שלא יראה עליו כגנב.

ואמנם מבואר בתוס' שם (ד"ה אלא), שבאופן שאין לו אפשרות אחרת ליטול את שלו, אין צריך להפסיד את ממונו, אלא מותר לו ליכנס שלא ברשות.

המשתמש ברשות חבירו שלא ברשות נקרא ליסטים

ב] ומצאנו בעירובין נ"ג ב', שהלך רבי יהושע בן חנניה בדרך השייכת ליחיד שכבר הילכו בה רבים, ואמרה לו תינוקת אחת: "ליסטים שכמותך כבשוה", עיי"ש שרבי יהושע בן חנניה הסכים לדבריה, כפי שאמר שהיא נצחה אותו בדבריה. וממעשה זה והסכמת ריב"ח לדברי התינוקת, נמצאנו למדים שאפילו ההולך לצורך מעבר בעלמא ברשות שאינה שלו, נקרא בלשון חז"ל ליסטים.

מעבר בחצר מדין מצר שהחזיקו בו רבים

ג] ואמנם מצאנו לשון בחז"ל (עי' מגילה ח' א' ועוד הרבה), דאדריסת הרגל לא קפדי אינשי[1], וא"כ כשבא רק באקראי פעם אחת, אפשר לומר דלכאורה אין קפידא.

אכן כל האמור על אי קפידא על דריסת הרגל, היינו רק בחצר, שרוב בני אדם שמחים שאחרים יהנו לעבור בחצרם, ועל כן נותנים רשות כדי לגמול חסדים. וכה"ג כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"י סי' רפ"ט אות ב'), לענין מיצר שהחזיקו בו רבים: "אבל כשרק הלכו בדריסת רגלם זמן מה, ושתקו הבעלים, עדיין אין הוכחה משתיקתם [שהם מוחלים לרבים להחזיק בדרך זו], דחסד בעלמא עשה אתם. וחפשתי וראיתי בתשובת מהרשד"ם סי' רל"ח, כתב להוכיח כעין זה מלשון הרמב"ם, דדוקא היכא דיש לבעלים איזה חסרון ממון מהחזקת רבים שייך דין הנ"ל, אבל לא בהליכה בעלמא".

וטעמים אלו לכאורה אינם שייכים בחדרי מדריגות של בניני מגורים, ועל אחת כמה וכמה בתוככי הדירות, בהם דרך בני אדם להקפיד שאחרים לא יכנסו לתוכם, וא"כ לכאורה הדין נוטה שיש לאסור להכנס בלא רשות אפילו לשעה קלה.

ד] וע"ע בשו"ת מנחת יצחק (ח"ח סי' כ"ט אות ב') שכן כתב לענין כניסת זרים לחדרי מדרגות של בניני מגורים: "הנה הא פשיטא, דאין לזר רשות להדליק העלקטרי לצרכו בלי רשות מהדיירים, אלא אף בנוגע לעיקר השתמשות מעבר דרך הבית, צריך רשות, אם לא מה דאפשר לדון מדידעי ושתקי מחלי, ודינו כמצר שהחזיקו בו רבים, שכתבתי בספרי (ח"ז סי' קל"ח) בביאור הלכה זו".

וכמובן שלא מצינו חילוק בין חדר מדרגות שיש לו פתח הפתוח לרבים, או שיש שם שער, דבין כך ובין כך, אין ראיה שמוחלים השכנים לכל מאן דבעי ליכנס שם, ועל כן, כל עוד שאין יודעים שהשכנים מוחלים, אסור ליכנס.

בענין היזק ראיה כשנכנס ללא רשות

ה] ובר מן דין, לכאורה היה מקום לדון לאסור ליכנס אף לשעה קלה משום היזק ראיה הקיים גם בראיה קצרה, וכדמצינו בב"מ ל' א', לגבי שטיחת האבדה על ידי מוצאו, שאמרו שם: "נזדמנו לו אורחים, לא ישטחנה לא על גבי מטה ולא על גבי מגוד, בין לצורכו בין לצורכה". ואחד מהטעמים שם, שהאורחים יקלקלוה על ידי עין הרע, הגם שמדובר על שעה קלה של שטיחה לצורך איורור האבידה. הרי שגם בשעה קלה איכא משום 'היזק ראיה'.

אכן יש לומר דלעולם בסתמא אין חשש היזק ראיה בשעה קלה, ומה שחששו כן לענין שטיחת אבידה, התם שמניחה להתנאות חוששין לזה, משא"כ דבר שלא נעשה ע"מ להתנאות, כמו דירה אע"פ שהיא נאה, עיקר היזק ראיה השייך בה הוא משום שמשתמשים שם דברים צנועים, כדמבואר בב"ב ב' ב'.

וקצת ראיה לזה אפשר להביא מהא דמצינו בב"ק כ' א', שהדר בחצר חבירו שלא ברשות, אם החצר אינה עשויה להשכיר, אינו חייב לשלם. ולא דנו שם מצד היזק ראיה. והוא רק 'קצת ראיה', דהא לא דנו שם אם הוא מותר, אלא רק לענין תשלומים, ונזקי היזק ראיה נחשבים כ'היזק שאינו ניכר', שפטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים, כדאיתא בגיטין נ"ג א', עיי"ש.

אופנים מסויימים שמותר ליכנס ללא רשות

ו] והנה מצינו כמה מקומות שהתירו ליכנס לרשות חבירו ללא בקשת רשות, כגון בתנאים שהתנה יהושע, ומנאן הרמב"ם פ"ד מנזק"מ, ושם בה"ג כתב: "וכן התנה שבזמן שירבה הטיט בדרכי הרבים... יש לעוברי דרכים להסתלק לצדדי הדרכים, ומהלכין שם אף על פי שהן מהלכין בדרך שיש לה בעלים". וכן כתב שם בה"ד: "שלמה תיקן שיהיו עוברי דרכים מותרין בימות החמה להלך בשבילין שבשדות שיש להן בעלים עד שתרד רביעה שניה".

ומבואר דלשאר ענינים שלא נכללו בתנאים ותקנות אלו, אע"פ שיש לאדם איזה צורך להכנס לשדה חבירו, אסור לו ליכנס שלא ברשות. ואפילו לדבר מצוה כגון לישב בסוכת חבירו, מבואר ברמ"א או"ח סי' תרל"ג ס"ג, דלכתחילה לא ישב בסוכת חבירו שלא מדעתו, אע"פ שיש סברא שניחא ליה לאיניש דליעביד מצוה בממוניה.

ומכאן יש ללמוד, שאם לדבר מצוה לא התירו גם במקום סברא להקל, כל שכן שבנידו"ד שמדובר על כניסה לדירת חבירו לצורך אישי בעלמא, שהדבר מגונה הוא, ואם יבוא בעה"ב עתה יהא זה הנכנס נתפס עליו כגנב, על כן בוודאי שאין להקל בדבר.

ויש להוסיף, שאם חשוב לו לראות את מעשי הבנייה, אין די בכך שישאל את הפועלים או הקבלן, שלא ניתן להם רשות זו של להכנס ולצאת כדי למוסרה לאחרים, אלא יחפש אחר בעל הבית ויבקש את רשותו, ובאופן זה שעושה כדת, בוודאי יזכה גם הוא לברכה מרובה בבניית ביתו שיעשה הכל על הצד הטוב ביותר.

הענינים שנידונו: הנכנס לבית חבירו שלא ברשות רשאי בעה"ב להוציאו, ולפעמים גם להכותו (אות א'). איסור כניסה לרשות שאינה שלו כדי שלא יראה כגנב (שם). כינויו של הנכנס בשם ליסטין (אות ב'). שתיקת בעה"ב לעוברים בחצירו (אות ג' ד'). בענין היזק ראיה (אות ה'). אופנים שהתירו ליכנס לרשות חבירו ללא רשות (אות ו')..

תשובה ל"חילוקא דרבנן"

בתשובה לשאלה, איך ליישב דברי רש"י שכתב (במדבר י"ט ב'): "זאת חֻקַּת הַתּוֹרָה. לפי שהשטן ואומות העולם מונין את ישראל לומר מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה, לפיכך כתב בה חקה, גזירה היא מלפני ואין לך רשות להרהר אחריה". ומבואר מדבריו, דמצות פרה אדומה נקראת חקה, משום ש'גזירה' היא לקיימה בלא טעם. ואילו בגמ' (ברכות ל"ג ב') איתא: "האומר על קן צפור יגיעו רחמיך... משתקין אותו... אלא על קן צפור יגיעו רחמיך מאי טעמא, פליגי בה תרי אמוראי במערבא, רבי יוסי בר אבין ורבי יוסי בר זבידא, חד אמר מפני שמטיל קנאה במעשה בראשית, וחד אמר מפני שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים ואינן אלא גזרות". ומבואר דכל המצוות נקראים 'גזרות' ולא רק מצות פרה אדומה[2].

בשאלה זו עמדו כמה ממפרשי רש"י, ונביא ממקצת דבריהם וכדלהלן:

הרא"ם כתב: "יש לומר, ששֵׁם 'גזרה', היא מהשמות הנאמרים בכלל וביחוד, כשם התפלה הנאמרת בכלל על כל מיני הבקשות... ובייחוד על נוסח ה'שמונה עשרה' ברכות בלבד... וכן 'גזרה' נאמרת בכלל על כל אחת מהמצות, מפני שצוויו יתברך היא גזרה, ומזה המין היא מה שאמרו, 'קבלתם מלכותי, אָנֹכִי ה' אֱלֹקֶיךָ, קבלו גזרותי, לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פָּנָי'. ונאמרת בייחוד על המצוה, שאין לה סבה ועילה, אלא גזרת מלך בלבד". והיינו, דכל המצוות נקראות בשם 'גזרה' באופן כללי, אך מצוות כאלו שאין להם סיבה מובנת נקראות 'גזרות' באופן פרטי, וכמו ששם 'תפלה' קאי על כל סוגי התפלות, ובכל זאת קאי בפרטות יותר על תפלת 'שמונה עשרה'.

---

1. עיי"ש בתוס' ד"ה דריסת הרגל, שחילקו בין שותפים שאינם מקפידים, לסתם אדם המקפיד. עוד כתבו שם בשם ר"ת, דבבקעה לא קפדי אינשי, ואילו בחצר קפדי, עיי"ש.

2. וברא"ם הוסיף להקשות, מהמבואר במדרש (מכילתא דרבי ישמעאל', יתרו, מסכתא דבחֹדש פרשה ו'): "(שמות כ' ב') לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פָּנָי. למה נאמר, לפי שנאמר (שם), אָנֹכִי ה' אֱלֹקֶיךָ, משל למלך בשר ודם שנכנס למדינה, אמרו לו עבדיו, גזור עליהם גזרות. אמר להם, לאו, כשיקבלו את מלכותי, אגזור עליהם גזרות, שאם מלכותי לא יקבלו, גזרותי לא יקבלו. כך אמר המקום לישראל, אָנֹכִי ה' אֱלֹקֶיךָ, לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים. אמר להם, אני הוא שקבלתם מלכותי עליכם במצרים, אמרו לו, כן. וכשם שקבלתם מלכותי עליכם, קבלו גזרותי". הרי מבואר מדברי המדרש, שכל קיום המצוות וקבלתן בידי ישראל נקראים 'גזרות', ולא רק מצות פרה אדומה. וע"ע להלן מה שביאר הרא"ם בזה.

3. ואף דנאמר בפסוק (ישעיה ס"ו ב'): "וְאֶל זֶה אַבִּיט אֶל עָנִי וּנְכֵה רוּחַ וְחָרֵד עַל דְּבָרִי", הרי שהקב"ה עוזר דלים, ואין זה רק מחמת שיש מצוה לאדם לפרנס אותם, ביאר ה'גור אריה': "אלא מה שהוא עוזר דלים ומרחם, הקב"ה בעצמו עושה זה לדלים ולאביונים במדת רחמים, וצוה הקב"ה במדת הדין לאדם שילך בדרכיו, וזהו מגזרתו על האדם, ולא נתן הקב"ה המצות לישראל על צד הרחמים על הבריות, רק מפני גזירות. ובודאי טעם יש בכל מצוה ומצוה". והיינו, דביחס לעניים הקב"ה נוהג עמם במדת רחמים, אך ביחס למקיימי המצוה, הרי זה גזרה על האדם לקיים מצוות ה', ולא מחמת רחמים על העני.

4. וכתב ה'גור אריה', דיסוד זה נתבאר כבר בדברי הרמב"ן (דברים כ"ב ו'), ע"ש.

5. ורבים המשיבים שליט"א, ציינו לדברי הגמ' בברכות (נ"ז א'): "הרואה נחש בחלום פרנסתו מזומנת לו. נשכו, נכפלה לו". אמנם, כוונת השאלה היא במי שנשכו נחש ממש, ולא רק שראה בחלום שנשכו נחש.

6. מה שכתבנו 'שנשכו נחש', הוא כפי פשטות הפסוק, אך כבר נתבאר ברש"י (ומקורו מהירושלמי בר"ה, פ"ג ה"ט), דאפילו מי שנשכו כלב או חמור היה מתרפא ע"י ראית הנחש.

7. ויתכן לבאר, דהיה דבר זה מדה כנגד מדה, דהרי כשבני ישראל התלוננו על המן, הפכו את מעלתו של המן לתלונה, וכמו דאיתא ברש"י (במדבר כ"א ה'): "וְנַפְשֵׁנוּ קָצָה בַּלֶּחֶם הַקְּלֹקֵל. לפי שהמן נבלע באיברים, קראוהו קְלֹקֵל. אמרו, עתיד המן הזה שיתפח במעינו, כלום יש ילוד אשה שמכניס ואינו מוציא" (ויסוד דבריו מבואר

וב'גור אריה' כתב לבאר באופן אחר: "אין הפירוש שיהיו גזרות בלי טעם... דזה אינו, אלא הם גזרות שיש בהם טעם. ומה שנקראו 'גזרות' אחַר שיש לכל אחת טעם, היינו, שלא יאמר האדם שהם של רחמים, שהקב"ה מרחם על הבריות ועושה דבר לרחמים, וזה אינו, שהתורה שנתן לנו הקב"ה, כל דבר במדת הדין, שכך נותן הדין לעשות, ואינו משום רחמנות. ואפילו מה שאמרה התורה לאדם ליתן צדקה ומעשר, וכל הדברים אשר הם מגמילות חסד, כל המצות כולם הם גזרות במדת הדין, ואינם רחמים. כי מה שחייבה התורה בצדקה ובמעשר, שכן, האדם מצד שהוא 'אדם' חייב שיתן מעשר, כדי שיהיה האדם נפש טוב, ולא יהיה נפש רע. ואם כן, מה שצותה התורה היא בגזרתו של הקב"ה על המקיים המצוה, ולא יביט אל העני ונכה רוח שיהיה מצווה על נתינת הצדקה כדי שיהיה מתפרנס העני, זה אינו, שאין המצוה אלא לעושה המצוה. אבל המצות אשר נתן לנו הקב"ה כולם הם לתועלת המקיים המצוה, ולפיכך הם כולם 'גזרות', אף אותם שהם רחמים. וזהו שאמר 'מפני שעושה מדות הקב"ה רחמים ואינם אלא גזירות', כלומר, שכך גזר הקב"ה במדת הדין, ואינם רחמים[3]". ומבואר מדבריו, דמה שנקראו המצוות 'גזרות' היינו לאפוקי ממדת רחמים, דכוונת קיום המצוות הוא מחמת שכך גזר הקב"ה לעשות, ולענין זה נקראו 'גזרות'[4].

תשובה ל"מבין חידות"

בתשובה לשאלה, היכן מצינו, שאדם שנשכו נחש, שמחה ורפואה היא לו, ולא בגלל כפרת עוונות וכדומה[5].

התשובה היא, במי שהיה חולה בזמן המדבר, ואח"כ נשכו נחש מ'הנחשים השרפים'[6], וכאשר הביט בנחש הנחשת, הרי שנתרפא לגמרי גם ממחלתו הראשונה, ונמצא נשיכת הנחש שמחה ורפואה עבורו.

דהנה נאמר בפסוק (במדבר כ"א ט'): "וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה נְחַשׁ נְחֹשֶׁת וַיְשִׂמֵהוּ עַל הַנֵּס וְהָיָה אִם נָשַׁךְ הַנָּחָשׁ אֶת אִישׁ וְהִבִּיט אֶל נְחַשׁ הַנְּחֹשֶׁת וָחָי". וכתב ה'משך חכמה': "אף אם היה חולה מְסֻבָּה טבעית, והיה קרוב למות, אם נשך אותו נחש והביט אל נחש הנחושת, היה מתרפא ושב לבוריו. לכן, היה שמחה לאיש כזה אם נשך אותו נחש. לכן כתוב וְהָיָה בלשון שמחה, ולא 'ויהי'. ופשוט". הרי דמבואר מדבריו, דאף אם האדם היה חולה ונטה למות, שע"פ דרך הטבע לא היתה רפואה למחלתו, אך אם נשכו נחש, הרי שמחה היא לו, דכיון שנתרפא מנשיכת הנחש ע"י הבטה בנחש הנחושת, ממילא הועילה לו רפואה זו גם למחלתו הראשונה[7].

תשובה ל"מענינא דסדרא"

בתשובה לשאלה, בדברי הגמ' (ברכות ה' א'): "לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע... אם נצחו מוטב, ואם לאו יעסוק בתורה... אם נצחו מוטב, ואם לאו יקרא קריאת שמע[8]... אם נצחו מוטב, ואם לאו יזכור לו יום המיתה", היכן מוכח מפרשתינו, אם יש לאדם ללמוד תורה גם היכא שאין לו חשש מיצרו הרע.

א. הנה נאמר בפרשתינו (במדבר י"ט י"ד): "זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֹהֶל כָּל הַבָּא אֶל הָאֹהֶל וְכָל אֲשֶׁר בָּאֹהֶל יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים". ואיתא בגמ' (שבת פ"ג ב'): "אמר רבי יונתן, לעולם אל ימנע אדם את עצמו מבית המדרש ומדברי תורה, ואפילו[9] בשעת מיתה. שנאמר (שם), זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֹהֶל, אפילו בשעת מיתה תהא עוסק בתורה". וביאר ה'משך חכמה' (בראשית כ"ב י"ט): "פירוש, דאמרו פרק קמא דברכות (ה' א'), אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו... יזכיר לו יום המיתה, הרי דיום המיתה מועיל להחליש הרע ולבלע היצר, יותר מתורה ומקריאת שמע. ואם כן, אם תאמר כי התורה אינו רק להסיר הפחיתות ולהדיח הרע ולהשלים החסרון, אם כן בשעת מיתתו של האדם, שאז נחלש ממנו היצר לגמרי, אינו צריך לאחוז בתורה. על זה אמרו, שאינו כן, שעצם התורה היא תכלית השלמות אף במקום שנעדר הרע. לכן, אף בשעת מיתתו של האדם יהא עוסק בתורה". והיינו, שכוונת חז"ל שדרשו על הפסוק המובא בפרשתינו 'אפילו בשעת מיתה תהא עוסק בתורה', היינו לומר שגם בשעה שאין יצר הרע מתגבר על האדם, בכל זאת יעסוק בתורה.

ובספר 'הערות במסכת שבת' (שבת שם), כתבו בשם מרן הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל, דהיה אפשר לבאר דברי הגמ' בפשטות, דאפילו אדם שהוא חולה, מחוייב בתלמוד תורה, וכמש"כ הרמב"ם (הל' ת"ת פ"א ה"ח). אמנם כתב דאין נראה לומר כן, שהרי בגמ' לא קתני 'חולה', ומשמע, דהרבותא היא בכל 'שעת מיתה' ואפילו שאינו חולה.

ולכן ביאר שם, ע"פ מה שכתב הרמב"ם (שם, פ"א ה"י): "עד אימתי חייב ללמוד תורה עד יום מותו, שנאמר (דברים ד' ט'), וּפֶן יָסוּרוּ מִלְּבָבְךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ, וכל זמן שלא יעסוק בלימוד הוא שוכח". והיינו, דאפילו מה שהוא זוכר עתה צריך לחזור עליו כדי שלא ישכחנו אח"כ, וא"כ היה מקום לומר, דבשעת מיתה, שכבר לא יבוא עוד לידי שכחה, שהרי לא יחיה יותר, אינו מחוייב לחזור עוד על תלמודו, ובזה קמ"ל הגמ', דאפילו בשעה זו לא ימנע עצמו מבית המדרש, דמלבד מצות 'ידיעת התורה', עוד יש מצות 'תלמוד תורה' בכל זמן.

ועוד ביאר שם בהערה (הערה קצ"ט), ע"פ מה דאיתא בגמ' (קדושין מ' ב'): "תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה", ומבואר, דעיקר מצות תלמוד תורה הוא כדי שיבוא לידי מעשה, וא"כ בשעת מיתה דתו אינו יכול לבוא לידי מעשה, היינו אומרים דאינו מחוייב ללמוד עוד. וזה קמ"ל הגמ', דאף באותו הזמן הוא מחוייב[10].

ב. עוד[11] נאמר בפרשתינו (במדבר כ"א י"ח): "בְּאֵר חָפָרוּהָ שָׂרִים כָּרוּהָ נְדִיבֵי הָעָם בְּמִחֹקֵק בְּמִשְׁעֲנֹתָם וּמִמִּדְבָּר מַתָּנָה". וכתב ה'אור החיים' שם: "ואמרו חָפָרוּהָ שָׂרִים וגו', יתבאר על פי דבריהם (ב"ר ס"ד), שאמרו, כי באמצעות עסק התורה מתקנים מקור עליון שנקרא בְּאֵר, והתיקון הוא כפי בחינת מעלת העוסקים בתורה, הצדיקים הראשונים שהיו במדרגה גדולה, הם שחפרו את הבאר ועשאוה לשתות ממנה, והם האבות. בסוד (בראשית כ"ט, ב' – י'), וְהָאֶבֶן גְּדֹלָה עַל פִּי הַבְּאֵר... וַיָּגֶל אֶת הָאֶבֶן... וַיַּשֶּׁק אֶת צֹאן... ומאז היתה ראויה התורה לינתן לישראל, ועודנה לא היתה בבחינת ההשגה לשתות ממנה, עד שכרוה נדיבי העם, הם משה, אשר הורידה לנו, ועמדו אחריו מקבלים ממנו זקנים ונביאים ואנשי כנסת הגדולה, ופירשוה וגילו מצפוניה, והוא אומרו כָּרוּהָ נְדִיבֵי הָעָם, כי תורה שבכתב בלא תורה שבעל פה אין אדם יכול לשתות ממימיה. ואומרו בְּמִחֹקֵק בְּמִשְׁעֲנֹתָם, הוא מה שהוסיפו לחדש בתורה חכמי הדורות, ואין זה אלא כחוקק בה חקיקה, ואינו כמדת הראשונים שחפרו וכרו, וגם זה אינו אלא בְּמִשְׁעֲנֹתָם של ראשונים, שכל דקדוק ודקדוק שידקדק בתורה צריך לפרשו על פי דבריהם, וכל דבר שלא יהיה מיוסד על פי דברי הקדמונים אין לסמוך עליו". הרי דמבואר מדבריו[12], דהאבות הקדושים הם ש'חפרו את הבאר' באמצעות עסק התורה שעסקו בה.

והנה איתא בב"ב (י"ז א'): שלשה לא שלט בהן יצר הרע, אלו הן, אברהם יצחק ויעקב, דכתיב בהו (בראשית כ"ד א') בַּכֹּל, (שם כ"ז ל"ג) מִכֹּל, (שם ל"ג י"א) כֹּל". הרי דמבואר, דהאבות הקדושים לא שלט בהם יצר הרע, ובכל זאת עסקו בתורה וייסדו לנו לשתות מבאר מימיה.

תשובה ל"מענינא דירחא" - תמוז

אלו[13] המאורעות שאירעו לעם ישראל, לכללו או רובו, בחדש תמוז[14], מאז היה לגוי עד שפסקה הנבואה.

א. נעשה העגל ונשברו הלוחות[15]. ארבעים יום חלפו מאז עלה משה רבינו להר סיני, וכעת, ביום ט"ז בתמוז, ציפו עם ישראל שיֵרד משה מההר עם לוחות הברית. השמש התקדמה ברקיע, חצות היום עבר, ועדיין לא נראה משה יורד מההר. באותה שעה הראה השטן לעם ישראל מראה של חשך, אפלה וערבוביה, ומתוך אותה מהומה, יחד עם צפייתם לבואו של משה, חדר ללבם של עם ישראל חשש שמא הסתלק משה רבינו לבית עולמו. כדי לחזק מחשבה זו, הראה השטן לבני ישראל מראה כדמות משה, שנושאים אותו במיטה ברקיע. בני ישראל החרדים פנו לאהרן בדרישה שיעמיד להם מנהיג שילך בראשם: "...כִּי זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֶעֱלָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא יָדַעְנוּ מֶה הָיָה לוֹ" (שמות ל"ב א').

אהרן, שידע שמשה עתיד לרדת מההר למחרת, וכן הבין את המכשול הגדול העשוי לבוא מהעמדת מנהיג שכזה, ולעומת זאת ראה שלא ניתן לנסות לשכנע את העם להמתין עם בקשה זו, החליט לנסות לעכב אותם ככל הניתן ואולי יצליח על ידי כך להצילם מהחטא. ראשית הורה אהרן לעם (שם ב'): "...פְּרָקוּ נִזְמֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵי נְשֵׁיכֶם בְּנֵיכֶם וּבְנֹתֵיכֶם וְהָבִיאוּ אֵלָי". תקוָתו של אהרן היתה שלקיחת הנזמים מהנשים והילדים תארך זמן, ותעכב את המעשה, אך בפועל פרקו בני ישראל את הנזמים שבאזני עצמם והביאו לאהרן. אהרן אסף את כל הזהב שהביאו בני ישראל לתוך מטפחת, קשר אותה והשליכה לאש. באותה שעה באו מכשפי הערב רב שעלו ממצרים, ובכשפיהם גרמו שאותו זהב יהפוך לצורת עגל בעל יכולת תנועה שנראה כאילו הוא חי, ואז הכריזו הערב רב (שם ד'): "...אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלוּךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם". אהרן, שחשש שבני ישראל יעבדו עבודה זרה, לקח על עצמו את התפקיד לבנות מזבח לפני העגל, כאשר הוא בונה אותו במכוון באיטיות גדולה, והודיע לבני ישראל (שם ה'): "...חַג לַה' מָחָר". אהרן קיוה שעד שיקומו בני ישראל בבוקר לעבוד את העגל, כבר יֵרד משה מההר, וממילא תתבטל כל הסיבה לעשיית העגל וינצלו בני ישראל מהחטא, ואכן יעשו חג לה'. תוחלתו של אהרן נכזבה, כאשר מיד בהשכמת בקר המחרת, י"ז בתמוז, החלה החגיגה סביב העגל, כמו שנאמר (שם ו'): "וַיַּשְׁכִּימוּ מִמָּחֳרָת וַיַּעֲלוּ עֹלֹת וַיַּגִּשׁוּ שְׁלָמִים וַיֵּשֶׁב הָעָם לֶאֱכֹל וְשָׁתוֹ וַיָּקֻמוּ לְצַחֵק".

ביומא ע"ה ב', אלא דשם דרשינן ליה מקרא אחרינא, ע"ש). הרי, שהפכו ישראל מעלה זו של לחם קדוש ללא פסולת, לתלונה על ה'. וכן איתא בגמ' (ע"ז ה' א'): "כפויי טובה בני כפויי טובה... כפויי טובה, דכתיב, וְנַפְשֵׁנוּ קָצָה בַּלֶּחֶם הַקְּלֹקֵל, בני כפויי טובה, דכתיב (בראשית ג' י"ב), הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי הִוא נָתְנָה לִי מִן הָעֵץ וָאֹכֵל". וגם תלונתו של אדם הראשון, היתה להפוך דבר טוב לרע, דהרי האשה ניתנה לו לטובתו ולהשלמת נפשו, והוא נתלונן על מתנה זו. ולכן, כששבו ישראל בתשובה על תלונותם, ממילא נהפך להם גם הדבר הרע לטוב. ומובן היטב, דמי שנשכו נחש, שהיה זה לכאורה דבר רע, נהפך לו לטובה, וגרם לו דבר זה לרפואה ממחלה אחרת שהיתה בו.

8. ואף לדברי הגמ' הללו, שיש לקרוא קריאת שמע כדי לנצח את יצר הרע, יש רמז בפרשתינו, וכמו שנאמר (במדבר כ"ה ו'): "וְהִנֵּה אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּא וַיַּקְרֵב אֶל אֶחָיו אֶת הַמִּדְיָנִית לְעֵינֵי מֹשֶׁה וּלְעֵינֵי כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהֵמָּה בֹכִים פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד". ואיתא בתרגום יונתן בן עוזיאל: "וְאִינּוּן בָּכְיָין וְקָרְיָין שְׁמַע (שהיו בוכים וקוראים קריאת שמע)". וביאר החיד"א (בספרו 'מדבר קדמות', מערכת י' אות י"ב), דהטעם שקראו קריאת שמע הוא כדי לבטל את יצר הרע, וזאת ע"פ המבואר בגמ' הנ"ל, דיש לאדם להרגיז יצר טוב על יצר הרע, ואם לא נצחו יקרא קריאת שמע.

9. ובמהרש"א שם ביאר, דהאי 'אפילו' דנקטה הגמ', קאי על הלימוד תורה עצמו, ד'אפילו' בשעת מיתה יעסוק בתורה, אך לא קאי על 'בית המדרש', שאפילו בשעת מיתה יהא בבית המדרש, דלא שייך בשעת מיתה להיות בבית המדרש.

10. אמנם כתב שם, דבאמת דבר זה הוא פשיטא, דהרי יש הרבה חלקים בתורה שאינם באים לידי מעשה, ומ"מ בודאי יש בהם מצות תלמוד תורה.

11. ותשו"ח להרב ר. לרר שליט"א, שהעירנו לזה.

12 וזה דבר פשוט הוא, שהאבות עסקו בתורה, כדאיתא בכמה מקומות (יומא כ"ח ב', ע"ז י"ד ב' ועוד), וכל מה דייסד לן ה'אור החיים', שבלעדי עסקם בתורה של האבות לא היתה אפשרות לבנים לשתות מימיה, והאבות הם שהכשירו היכולת לקבל את התורה בעתיד ולעסוק בה. אמנם לענין תשובה לשאלתינו, לזאת מספיק לומר שהאבות עסקו בתורה, ולא הבאנו את דברי ה'אור החיים' אלא מחמת הקשר לפרשתינו.

13. מחמת כובד המלאכה, מסתבר שנעלמו מעינינו אי אלו מאורעות, והיודע אודות מאורע שלא כתבנו אודותיו, אנא יודיענו להגדיל תורה ולהאדירה.

14. צורת כתיבת שם החדש וניקודו, היא על פי מה

באותה שעה אמר הקב"ה למשה (שם ז'-ח'): "...לֵךְ רֵד כִּי שִׁחֵת עַמְּךָ אֲשֶׁר הֶעֱלִיתָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם. סָרוּ מַהֵר מִן הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִם עָשׂוּ לָהֶם עֵגֶל מַסֵּכָה וַיִּשְׁתַּחֲווּ לוֹ וַיִּזְבְּחוּ לוֹ וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלוּךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם". משה רבינו התחנן בעד העם לבל יְכַלֶּה אותם הקב"ה ח"ו, והקב"ה אכן נענה לו, וכמו שנאמר (שם י"ד): "וַיִּנָּחֶם ה' עַל הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבֵּר לַעֲשׂוֹת לְעַמּוֹ".

משה רבינו פנה לרדת מההר ובידו שני לוחות הברית, כדי לתתם לעם ישראל. כבר מרחוק נשמעה קול תרועת העם סביב העגל, ויהושע, שהמתין למשה כל העת תחת ההר ולא היה במחנה, חשב שנערכת כעת במחנה מלחמה, אך משה רבינו הסביר לו שמדובר בקולות אחרים. וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרַב אֶל הַמַّחֲנֶה וַיַּרְא אֶת הָעֵגֶל וּמְחֹלֹת וַיִּחַר אַף מֹשֶׁה וַיַּשְׁלֵךְ מִיָּדָיו אֶת הַלֻּחֹת וַיְשַׁבֵּר אֹתָם תַּחַת הָהָר (שם י"ט). בלא שהות לקח משה את העגל ושרפו באש, טחן את אפרו עד שהיה דק כעפר, השליך את האפר לנחל היורד מהר סיני, והשקה ממנו את בני ישראל. לאחר שקיבל משה את התנצלותו של אהרן, שרק ניסה כל הזמן להציל את בני ישראל, עמד משה בשער המחנה והכריז (שם כ"ו): "...מִי לַה' אֵלָי...", ומיד התאספו אליו כל בני שבט לוי, ומשה הורה להם להמית את כל החוטאים בעגל. "וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי לֵוִי כִּדְבַר מֹשֶׁה וַיִּפֹּל מִן הָעָם בַּיּוֹם הַהוּא כְּשֹׁלֹשֶׁת אַלְפֵי אִישׁ" (שם כ"ח). משה רבינו שיבח את בני לוי על שלא נמנעו מלהרוג אפילו את קרובי משפחתם שחטאו בעגל, ואמר להם שבזכות זה יזכו לברכה.

למחרת, ביום י"ח בתמוז, עלה משה רבינו שוב להר סיני כדי להתפלל לפני ה' שיסלח לבני ישראל על עוון העגל, ושוב שהה שם ארבעים יום וארבעים לילה (כל האמור הוא על פי שמות ל"ב ורש"י שם, עם הוספות מדברים ט').

כל האמור אירע בט"ז, י"ז וי"ח בתמוז, כפי שאמרו במשנה (תענית כ"ו א'-ב[16]): "חמשה דברים אירעו את אבותינו בשבעה עשר בתמוז... נשתברו הלוחות...". ומתוך שבי"ז נשתברו הלוחות, הרי שעשיית העגל, שמפורש בתורה שהיתה ביום שלפני כן, היתה בט"ז, ועלייתו של משה, שמפורש שהייתה למחרת, היתה בי"ח (וכן הוא בסדע"ר ו').

ב. העמיד יהושע את השמש והירח במלחמתו במלכי כנען. ברחבי ארץ כנען פשטו הידיעות אודות בני ישראל העומדים לכבוש את הארץ ולכלות את יושביה, העיר יריחו הבצורה לא עמדה בפניהם, העַי נהרסה על ידם עד היסוד, וכעת נודע לאֲדֹנִי צֶדֶק מלך ירושלים שאנשי גבעון הגיבורים כרתו ברית עם כובשי הארץ. "וַיִּשְׁלַח אֲדֹנִי צֶדֶק מֶלֶךְ יְרוּשָׁלִַם אֶל הוֹהָם מֶלֶךְ חֶבְרוֹן וְאֶל פִּרְאָם מֶלֶךְ יַרְמוּת וְאֶל יָפִיעַ מֶלֶךְ לָכִישׁ וְאֶל דְּבִיר מֶלֶךְ עֶגְלוֹן לֵאמֹר. עֲלוּ אֵלַי וְעִזְרֻנִי וְנַכֶּה אֶת גִּבְעוֹן כִּי הִשְׁלִימָה אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְאֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (יהושע י' ג'-ד'). המלכים נענו לקריאתו של מלך ירושלים, אספו את צבאותיהם, ויחד עלו להלחם על גבעון. אנשי גבעון המבוהלים מיהרו לבקש מיהושע שיבא לעזרתם, יהושע נענה לבקשתם ומיד עלה עם חיל בני ישראל למלחמה במלכי האמורי, כאשר הקב"ה מסכים על ידו ומבטיח לו שהם ימסרו בידיו.

כל הלילה של אור ל"ג בתמוז עלו יהושע ובני ישראל מהגלגל לגבעון, עד שלעת בוקר באו בפתאומיות על מחנה חמשת המלכים והחלו להלחם בהם. "וַיְהֻמֵּם ה' לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּכֵּם מַכָּה גְדוֹלָה בְּגִבְעוֹן וַיִּרְדְּפֵם דֶּרֶךְ מַעֲלֵה בֵית חֹרוֹן וַיַּכֵּם עַד עֲזֵקָה וְעַד מַקֵּדָה" (שם י'). במהלך המנוסה, כאשר ירדו את מורד בית חורון, המטיר עליהם הקב"ה מן השמים אבני ברד גדולות שהרגו רבים מחיילי כנען, עד כי נאמר (שם י"א): "...רַבִּים אֲשֶׁר מֵתוּ בְּאַבְנֵי הַבָּרָד מֵאֲשֶׁר הָרְגוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בֶּחָרֶב".

תוך כדי רדיפתם של בני ישראל אחר הכנענים ראה יהושע שהיום נוטה כבר להעריב ולא יספיקו לגמור את המלחמה לפני שקיעתה[17], לפיכך הכריז יהושע לעיני בני ישראל (שם י"ב): "...שֶׁמֶשׁ בְּגִבְעוֹן דּוֹם וְיָרֵחַ בְּעֵמֶק אַיָּלוֹן". השמש והירח נעצרו במקומם עד שסיימו בני ישראל את המלחמה, ובזאת נודע לכל כי הקב"ה הוא הנלחם לישראל, ככתוב (שם י"ד): "וְלֹא הָיָה כַּיּוֹם הַהוּא לְפָנָיו וְאַחֲרָיו לִשְׁמֹעַ ה' בְּקוֹל אִישׁ כִּי ה' נִלְחָם לְיִשְׂרָאֵל" (כל הנ"ל על פי יהושע י' והמפרשים שם[18]).

מאורע זה היה ביום ג' בתמוז, ובאותו היום חלה גם תקופת תמוז, וכפי שאמרו בסדע"ר (פרק י"א): "בשלשה בתמוז, וַיֹּאמֶר לְעֵינֵי (כל) יִשְׂרָאֵל שֶׁמֶשׁ בְּגִבְעוֹן דּוֹם וְיָרֵחַ בְּעֵמֶק אַיָּלוֹן. וַיִּדֹּם הַשֶּׁמֶשׁ וגו'. רבי יוסי אומר יום התקופה היה, למדנו שר"ח ניסן של אותה שנה הוא היה יום התקופה".

ג. הָעֲמד צלם בהיכל. מהיום שמָלַך מנשה על יהודה החל לחטוא ולהחטיא את ישראל בחטאים רבים וחמורים, אך החטא הגדול ביותר היה שהעמיד צלם עבודה זרה בבית המקדש, ככתוב (מ"ב כ"א ז[19]): "וַיָּשֶׂם אֶת פֶּסֶל הָאֲשֵׁרָה אֲשֶׁר עָשָׂה בַּבַּיִת אֲשֶׁר אָמַר ה' אֶל דָּוִד וְאֶל שְׁלֹמֹה בְנוֹ בַּבַּיִת הַזֶּה וּבִירוּשָׁלִַם אֲשֶׁר בָּחַרְתִּי מִכֹּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל אָשִׂים אֶת שְׁמִי לְעוֹלָם". על חטא זה נגזר דינה של ירושלים שתחרב ועל ישראל שיגלו מעל אדמתם, ככתוב (שם י"ב): "לָכֵן כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי מֵבִיא רָעָה עַל יְרוּשָׁלִַם וִיהוּדָה אֲשֶׁר כָּל שֹׁמְעָהּ תִּצַּלְנָה שְׁתֵּי אָזְנָיו. וְנָטִיתִי עַל יְרוּשָׁלִַם אֵת קַו שֹׁמְרוֹן וְאֶת מִשְׁקֶלֶת בֵּית אַחְאָב וּמָחִיתִי אֶת יְרוּשָׁלִַם כַּאֲשֶׁר יִמְחֶה אֶת הַצַּלַּחַת מָחָה וְהָפַךְ עַל פָּנֶיהָ. וְנָטַשְׁתִּי אֶת שְׁאֵרִית נַחֲלָתִי וּנְתַתִּים בְּיַד אֹיְבֵיהֶם וְהָיוּ לְבַז וְלִמְשִׁסָּה לְכָל אֹיְבֵיהֶם. יַעַן אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת הָרַע בְּעֵינַי וַיִּהְיוּ מַכְעִסִים אֹתִי מִן הַיּוֹם אֲשֶׁר יָצְאוּ אֲבוֹתָם מִמִּצְרַיִם וְעַד הַיּוֹם הַזֶּה".

לפי דעה אחת בירושלמי הָעֲמד צלם זה בהיכל בי"ז בתמוז, ועליו נאמר במשנה (תענית כ"ו א'-ב'): "בשבעה עשר בתמוז... הָעֲמד[20] צלם בהיכל". וכפי שאמרו בירושלמי (תענית ד' ה'): "והעמיד צלם בהיכל. ואית תנייא תָּנֵי 'הועמד', מאן דאמר 'הועמד', צלמו של מנשה, מאן דאמר 'העמיד', צלמו של אפוסטומוס".

מקור לדברי המשנה שבי"ז בתמוז הָעֲמד צלם בהיכל מביאה הגמרא (תענית כ"ח ב'): "העמיד צלם בהיכל מנלן, דכתיב (דניאל י"ב י"א), ומֵעֵת הוּסַר הַתָּמִיד וְלָתֵת שִׁקּוּץ שֹׁמֵם [- דבעת שהוסר ונתבטל התמיד (- וכבר העמידה הגמרא לעיל שביטולו היה בי"ז בתמוז), באותו היום נִתַּן שקוץ שומם, דהיינו הועמד צלם בהיכל. רש"י[21]]".

ד. הובקעה חומת ירושלים. שלש שנים מקוטעות[22] נמשך המצור של צבא בבל על ירושלים בסוף ימי בית ראשון, עד אשר "בְּעַשְׂתֵּי עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְצִדְקִיָּהוּ בַּחֹדֶשׁ הָרְבִיעִי בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ הֻבְקְעָה הָעִיר" (ירמיה ל"ט ב'). כאשר נפתחה בפניהם הדרך נכנסו כל שרי מלך בבל וחילותיו לירושלים ועשו בה כבתוך שלהם, בעוד צדקיהו המלך יחד עם כל אנשי המלחמה שבעיר נמלטו ממנה על נפשם. מכאן ואילך נסללה הדרך בפני חיל בבל להחריב את ירושלים ולשרוף את בָּתֶּיהָ באש, עד שבסופו של דבר החריבו גם את בית המקדש.

בפסוק שהובא לעיל[23] נאמר שהבקעת העיר היתה בט' בתמוז, אך לעומת זאת במשנה (תענית כ"ו א'-ב') אמרו: "בשבעה עשר בתמוז... הובקעה העיר". על סתירה זו עומדת הגמרא (שם כ"ח ב'), ומיישבת: "אמר רבא, לא קשיא, כאן בראשונה (- במקדש ראשון) כאן בשניה (- במקדש שני). דתניא, בראשונה הובקעה העיר בתשעה בתמוז, בשניה בשבעה עשר בו". אכן בירושלמי (תענית ד' ה') אמרו ביישוב קושיה זו: "א"ר תנחום בר חנילאי, קילקול חשבונות יש כאן". וכפי שביארו בתוספות (ר"ה י"ח ב', ד"ה זה תשעה בתמוז): "...ורוצה לומר דמתוך טרדתם טעו בחשבונם, ולא רצה הפסוק לשנות מכמו שהיו סבורים"[24].

ה. התגלה ליחזקאל מעשה המרכבה. על מה שחזה יחזקאל ביום ה' בתמוז נאמר (יחזקאל א' א'): "וַיְהִי בִּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה בָּרְבִיעִי בַּחֲמִשָּׁה לַחֹדֶשׁ וַאֲנִי בְתוֹךְ הַגּוֹלָה עַל נְהַר כְּבָר נִפְתְּחוּ הַשָּׁמָיִם וָאֶרְאֶה מַרְאוֹת אֱלֹהִים". הנבואה שראה אז היא הנקראת 'מעשה מרכבה', ועליה אמרו במשנה (חגיגה י"א ב'): "אין דורשין... במרכבה ביחיד, אלא אם כן היה חכם ומבין מדעתו".

באותו מראה נבואה הצטוה יחזקאל להתנבא אל עם ישראל היושבים בגלות, ולהוכיחם שישפרו מעשיהם. "וָאָבוֹא אֶל הַגּוֹלָה תֵּל אָבִיב הַיֹּשְׁבִים אֶל נְהַר כְּבָר וָאֵשֵׁב הֵמָּה יוֹשְׁבִים שָׁם וָאֵשֵׁב שָׁם שִׁבְעַת יָמִים מְשֹׁמְּמִים בְּתוֹכָם" (יחזקאל ג' ט"ו). לאחר אותם שבעה ימים אמר הקב"ה ליחזקאל (שם ד' א'-ח'): "וְאַתָּה בֶן אָדָם קַח לְךָ לְבֵנָה וְנָתַתָּה אוֹתָהּ לְפָנֶיךָ וְחָקוֹתָ עָלֶיהָ עִיר אֶת יְרוּשָׁלִָם. וְנָתַתָּה עָלֶיהָ מָצוֹר וּבְנִיתָ עָלֶיהָ דָּיֵק וְשָׁפַכְתָּ עָלֶיהָ סֹלְלָה וְנָתַתָּה עָלֶיהָ מַחֲנוֹת וְשִׂים עָלֶיהָ כָּרִים סָבִיב. וְאַתָּה קַח לְךָ מַחֲבַת בַּרְזֶל וְנָתַתָּה אוֹתָהּ קִיר בַּרְזֶל בֵּינְךָ וּבֵין הָעִיר וְהֲכִינֹתָה אֶת פָּנֶיךָ אֵלֶיהָ וְהָיְתָה בַּמָּצוֹר וְצַרְתָּ עָלֶיהָ אוֹת הִיא לְבֵית יִשְׂרָאֵל. וְאַתָּה שְׁכַב עַל צִדְּךָ הַשְּׂמֹאלִי וְשַׂמֹּתָ אֶת עֲוֹן בֵּית יִשְׂרָאֵל עָלָיו מִסְפַּר הַיָּמִים אֲשֶׁר תִּשְׁכַּב עָלָיו תִּשָּׂא אֶת עֲוֹנָם. וַאֲנִי נָתַתִּי לְךָ אֶת שְׁנֵי עֲוֹנָם לְמִסְפַּר יָמִים שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְתִשְׁעִים יוֹם וְנָשָׂאתָ עֲוֹן בֵּית יִשְׂרָאֵל. וְכִלִּיתָ אֶת אֵלֶּה וְשָׁכַבְתָּ עַל צִדְּךָ הַיְמָנִי שֵׁנִית וְנָשָׂאתָ אֶת עֲוֹן בֵּית יְהוּדָה אַרְבָּעִים יוֹם יוֹם לַשָּׁנָה יוֹם לַשָּׁנָה נְתַתִּיו לָךְ. וְאֶל מְצוֹר יְרוּשָׁלִַם תָּכִין פָּנֶיךָ וּזְרֹעֲךָ חֲשׂוּפָה וְנִבֵּאתָ עָלֶיהָ. וְהִנֵּה נָתַתִּי עָלֶיךָ עֲבוֹתִים וְלֹא תֵהָפֵךְ מִצִּדְּךָ אֶל צִדֶּךָ עַד כַּלּוֹתְךָ יְמֵי מְצוֹרֶךָ". ראה שם בהמשך הפסוקים ציוויים נוספים שהצטוה יחזקאל באותה שעה.

כל הנ"ל, גם מה שאירע אחרי אותה נבואה, היה בחדש תמוז, כפי משמעות הפסוקים שם, וכן נראה מסדע"ר (פרק כ"ו), עיי"ש.

ו. הגיע עזרא לארץ ישראל. בכתוב (עזרא ז' ח'-ט') נאמר אודות עליית עזרא מבבל: "וַיָּבֹא יְרוּשָׁלִַם בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי הִיא שְׁנַת הַשְּׁבִיעִית לַמֶּלֶךְ. כִּי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן הוּא יְסֹד הַמַּעֲלָה מִבָּבֶל וּבְאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי בָּא אֶל יְרוּשָׁלִַם כְּיַד אֱלֹהָיו הַטּוֹבָה עָלָיו". וכתב הרד"ל בביאורו לאסת"ר (ז' י"א, אות ו'), שלפי זה צריך לומר שהוא הגיע לארץ באמצע חדש תמוז: "...וכיון ששנינו בתענית (י' א'), ט"ו יום כדי שיבא אחרון שבישראל לנהר פרת, א"כ בט"ו יום קודם אחד באב, הוא שעבר עזרא וגלותו את נהר פרת ונכנס לארץ ישראל בעלייתו מבבל, דהיינו בחודש תמוז".

ויהי רצון שבמהרה יתקיים בנו דבר ה' ביד זכריה (ח' י"ט): "כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת צוֹם הָרְבִיעִי וְצוֹם הַחֲמִישִׁי וְצוֹם הַשְּׁבִיעִי וְצוֹם הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה לְבֵית יְהוּדָה לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה וּלְמֹעֲדִים טוֹבִים וְהָאֱמֶת וְהַשָّלוֹם אֶהֱבוּ".

עקב תקלה טכנית
התשובות ל'כתב חידה'
יפורסמו בעזהי"ת בגליון הבעל"ט

שנתבאר בתשובה למענינא דירחא תמוז דאשתקד (מגליון תס"ג, פרשת שלח תשע"ח), עיי"ש.

15. ביאורים רבים נאמרו בדברי רבותינו, בחז"ל בראשונים ובאחרונים, אודות מהות חטא העגל ומה שהביא לאותו חטא, ולא ירדנו לבאר כל דבריהם, אלא רק השתדלנו לתאר המעשה בהיצמדות לפשטי הכתובים ולקו הכללי העולה מתוך דברי חז"ל והמפרשים.

16. ועי' בגמרא (שם כ"ח ב') מהיכן נלמד דבר זה.

17. עיין במפרשים שם מפני מה לא רצה יהושע שתמשך המלחמה בלילה, או מפני שקשה להלחם בחושך, או משום שהיה זה ערב שבת ולא רצה שיחללו את השבת.

18. למעשה, מפשט הכתובים משמע שלא הסתיימה המלחמה באותו יום, אכן עיין בפירוש הר' מלבי"ם שם (פס' ט"ו), שנראה מדבריו שגם כל המתואר בהמשך היה באותו היום, עיי"ש.

19. וכעין זה בדהי"ב (ל"ג ז'): "וַיָּשֶׂם אֶת פֶּסֶל הַסֵּמֶל אֲשֶׁר עָשָׂה בְּבֵית הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים אֶל דָּוִיד וְאֶל שְׁלֹמֹה בְנוֹ בַּבַּיִת הַזֶּה וּבִירוּשָׁלִַם אֲשֶׁר בָּחַרְתִּי מִכֹּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל אָשִׂים אֶת שְׁמִי לְעֵילוֹם".

20. בנוסח המשנה שלפנינו כתוב 'העמיד', אכן עיין בירושלמי המובא להלן, שגירסה זו היא רק לפי השיטה שמדובר בצלם שהעמיד אפוסטמוס, אבל לשיטה שהכוונה לצלמו של מנשה הנוסח הוא 'הָעֲמד'.

21. ועיין עוד ברש"י שם, שנראה שנוקט שהבבלי סובר כהשיטה שמדובר בצלם שהכניס מנשה, עיי"ש.

22. מחדש טבת של שנת תשע לצדקיהו עד סוף חדש אדר נחשב שנה, מניסן עד סוף אדר של שנת עשר זו השנה השניה, ומניסן עד תמוז של שנת אחת עשרה היא השנה השלישית.

23. וכן הוא במ"ב (כ"ה ג'-ד'): "בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ וַיֶּחֱזַק הָרָעָב בָּעִיר וְלֹא הָיָה לֶחֶם לְעַם הָאָרֶץ. וַתּُבְקַע הָעִיר...". ובדומה לזה פעם נוספת בירמיה (נ"ב ו'-ז').

24. במשנה המובאת בגוף הדברים נאמר גם, שבשבעה עשר בתמוז בטל התמיד. אכן בירושלמי (תענית ד' ה') מפורש שהיה זה בימי בית שני, ואם כן אינו מענייננו (שכן השאלה עוסקת במאורעות שאירעו לעם ישראל מיום שנהיה לעם ועד שפסקה הנבואה, ובבית שני כבר לא היתה נבואה). אכן ברש"י (תענית כ"ח ב') ישנה קצת משמעות שהיה זה בבית ראשון (ועיין גם ברש"י שם כ"ו ב'), וכן כתב בתפא"י על המשנה (תענית ד' ו', אות מ'), שאם ביטול התמיד המדובר הכוונה לזמן חרבן הבית (ולא מלחמת הורקנוס ואריסטובלוס כפי שנוקט שם), הרי שהכוונה לחרבן בית ראשון, ולא לשנת החרבן אלא לשנה שקודם לכן, עיי"ש.

סיפור ושאלה בציר

לעורר את בני המשפחה ללימוד הפרשה עם פרש".

מאז ימי אנוש ועד ימינו אנו, רוב גויי הארצות משובשים בתכלית השיבוש. באותם ימים החל אנוש יחד עם בני דורו לטעות בטעות הגדולה, לכבד ולעבוד את בריותיו הגדולות של ה' המשמשים לפניו, את השמש והירח, הכוכבים והמזלות. לאחר מכן החלו להאמין בהם ובכוחותיהם ולבדות מליבם כל מיני עבודות זרות ומוזרות, להשתחוות ולעבוד לעץ ואבן, לכל מיני צורות ודמויות, כפי שהאריך הרמב"ם לבאר בתחילת הלכות עבודה זרה.

המציאות של עבודה זרה בעולם שיבשה את דעת בני האדם, עד שרוב העולם נהה ותהה ואף תעה אחריהם, וכתוצאה מכך האמינו בכל דבר בלתי טבעי ששורשו מכוחות אלו, עד ששיבשו את כל חייהם סביב הבל אמונות אלו, שכל מציאות דבר טוב ומועיל בא מחמת עבודות אלו והשפעותיהם בעולם, שאותו עץ ואבן, שעינים לו ולא יראה, אזניים לו ולא ישמע, אף לו ולא יריח, מביא פרנסה וטובה, גשמים ושפע, ואף כל חולה שהתרפא, כל עקרה שנפקדה, הכל מגיע מחמת כן.

והאמת היא, שלמרות ההבל הרב שבדבריהם, כפי שכל ילד קט מבין, בכל זאת נמשכו אחריה, וזאת משום החשק והרצון להיות תלויים בכח גדול. נח לאדם להיות תלותי במידה רבה, אם מחמת כן נפטר הוא מליטול אחריות על כל צעד ושעל. די לו בהקרבת מנחה בפני הפסל כדי שבדמיונו הכל יסתדר על הצד היותר טוב, על פני התבוננות במציאות ונטילת אחריות כיצד ומה צריך לעשות ולהכריע באותה עת.

בתקופת מאות השנים האחרונות, אמנם תופעת עבודת עץ ואבן הולכת ופוחתת, רבים מהגויים הפסיקו להאמין בכוחות מסויימים, ובמיוחד במדינות ידועות בהם רק מאמינים בכספם וזהבם, שאף המה איכזבו פעמים רבות בקריסת ערכם תוך זמן קצר, וכיום עבודה זרה כפשוטה היא נחלת הכפריים המגושמים או המדינות הרחוקות, במזרח ובדרום, אך כנגד זה מחַזקים הגוים את דמיונם המטופש בכל מיני כוחות שונים ומשונים של אפשרות לגילוי עתידות ובמיוחד מוסיפים המה להאמין ב'מדע', שכיום על ידי המדע ניתן לדעת כל דבר, מכשירי ההדמיה המשוכללים שפותחו, בדיקות המעבדה המיוחדים שישנם, בהם ניתן לגלות כל דבר, ועד לליויינים הרבים הסובבים את העולם בכל עת ומצלמים כל מקום ללא הרף, שעל ידם ניתן גם לצפות את מזג האויר ורוחות הסערה, עד כדי מיקומם המדויק.

האמונה ב'מדע' הרווחת בגויי הארצות ובכל אותם הרחוקים משמירת התורה והמצוות, באה למלאות את החסר במה שהפסידו באי אמונתם בה'. בטפשות דעתם חושבים המה, שאם חלילה יארע להם דבר מה, מחלה או כל צרה אחרת, בעזרת המיכשור המשוכלל הקיים בעולם עם התקדמות הרפואה, ניתן להתגבר על כך. כספו וזהבו, כך חושב אותו אחד, מובטחים בבנק על ידי מערכת שמירה בטכנולוגיה מתקדמת, עם מצלמות אבטחה המסונכרנות עם מערך האבטחה של המשטרה, יחד עם מצלמות הפרושות כמעט על פני כל נקודה בכדור הארץ, שעל ידי כך מרגישים המה שהכל בשליטה ותחת פיקוח.

אילו חלילה ינסו לחטוף אותו, מהרהר לו אותו מאמין במדע ובטכנולוגיה המתקדמת, בוטח הוא באלה, שברגע שרק יתגלה הדבר, כל המערכות המתקדמות יכנסו לפעולה, אותות המכשיר הסלולרי שעליו יפתחו בפניהם את מסלול החוטפים ומקום המצאותו, תמונות הלווין יסייעו עוד יותר, ותוך זמן קצר כוחות המשטרה המצויידים במירב הטכנולוגיה המלחמתית יצילו אותו מידיהם הרצחניות. אם חלילה מדינת אויב תפרוץ במלחמה, הטכנולוגיה שלנו תנצח, כך יַשַן הוא את שנתו בשלוה על מיטתו, כאשר נתלה הוא בקורי עכביש שהפרוץ ביניהם רבה על העומד, כפי שמתברר ומתפרסם בימים אלו בטרגדיה הנוראה שאירעה.

*

העוצמה הטכנולוגית העוצמתית של תעשיית המכוניות הענקית האמריקאית, 'ג'נֶרל מוֹטוֹרְס', הינה לשם דבר בעולם כולו בעשרות הדגמים והסוגים אותם מַיצרים. המכוניות היוקרתיות המיוצרות בתעשיה זו, המכונות 'קַדִילַק', המה במיטב הטכנולוגיה העולמית המתקדמת הקיימת בתחום, כאשר חידושם של הדור האחרון במכוניות, שכל מערכת הרכב המה ממוחשבות ומדויקות, כשכתוצאה מכך הנסיעה ברכבים הללו נחשבת כנוחה ובטוחה ביותר.

ההצלחה הגדולה של החברה בתוצאה הסופית של הרכבים המיוצרים על ידה, הינה בזכות היחס המיוחד של ההנהלה כלפי העובדים, שמחמתה רואים העובדים את הצלחתם בהצלחת החברה, דבר הנכון בכל מקום, ומחמת כך מתאמצים להוציא מתחת ידיהם תוצרת טובה ומיוחדת. עשרות אלפי עובדי החברה מרגישים תחושה מיוחדת של חשיבות ושליחות בעבודתם, ועל כן משתדלים עוד יותר כל אחד בעבודתו ובחלקו כדי שהכל יהיה על הצד היותר טוב ומוצלח.

ההון האנושי המיוחד של החברה, המה צוות המהנדסים והטכנאים הבכירים, העמלים בכל עת לשכלל ולשפר את הרכבים, שיהיו חזקים יותר ונוחים עוד יותר, מהירים ויחד עם זאת חסכוניים בדלק או בגז, ולצורך כך המה מנסים בכל עת לבדוק אפשרויות ותוספות שונות שיביאו לתוצאות מוצלחות יותר, כך שבענינים אלו המה עסוקים ברוב מחשבתם בכל עת, ועל כן לא פלא הוא ההצלחה הגדולה שיש לחברה.

אחד מבכירי הצוות הינו פְּרֶד קאפנוצטאויס*, שעיקר התמחותו היא במנוע ודרכי פעולתו, ועל שמו רשומים כמה הצלחות ושיפורים יחודיים הקיימים במכוניות המיוצרות במפעלי החברה. פרעד שמשחר נעוריו תכונותיו היו מושלמות והשקעה, כבר באותם ימים השקיע רבות בלימודים וסיים את לימודיו בהצטיינות מרובה, וגם כשבחר להתמקד במקצועו זה, עשה זאת במלא הרצינות וההשקעה, וסופו, שבכשרונותיו הברוכים ובהתאמצותו הרבה הצליח להעפיל לרום מעלתו הבכירה והמקצועית במפעל.

אילו פרעד היה משקיע חלק קטן מכוחותיו לברר מה המשמעות של יהדותו, מן הסתם, מזמן היה נראה אחרת, אך המציאות המרה במקום מגוריו בו גדל, שלא ידע דבר מלבד עצם הדבר שהוא יהודי, שבעידן של הימים הללו הסתכמו בתרומות יפות לקרן קיימת ולסוכנות, הגופים הציוניים המתמחים באיסוף כספים בקרב יהודי הגולה.

במרומי גיל הבינה העיר ה' את ליבו ונתן לו מעט בינה. היה זה כשעלה לטיסה לצורכי עבודה, והדיילים כיוונוהו לישב בסמוך ליהודי שומר תורה ומצוות, ולאחר כמה מילות נימוסין, התיישב על ידו וחשב להעביר את הטיסה במנוחה וקריאת חומר מקצועי שלקח עמו.

כאשר המטוס סיים את מסלול ההמראה ונכנס לשגרת הטיסה, פנה לשכנו ואמר לו כמה מילים על כך שכעת צפויה להם טיסה נעימה ושלווה. השכן השיבו בתודה, והוסיף ואמר שגם הוא מתפלל על כך שה' ישמור עליהם והכל יהיה אכן כשורה. פרעד לא הבין מדוע מכניס אותו אחד את ה' בטיסתו, ואמר לו שכמהנדס בכיר במכניקה ומנועים, יכול הוא לומר שניתן לסמוך בבטחה על מנועי המטוס הגדולים שיכולים להטיס את המטוס בהצלחה, ומה גם שכל מערכת המטוס בנויה באופן שאם חלילה יארע דבר מה, הרי מערכת ה'טייס האוטומטי' תיכנס לפעולה, והיא יכולה להטיס את המטוס ליעדו גם בלא טייס.

יפה מאוד, השיבו השכן שהתברר שהינו אברהם דערהייבטדיפינטעלע*, אך אולי תאמר לי, שאם הכל כל כך טוב, כיצד יתכן הדבר שבכל תקופה אנו שומעים על מטוסים הנופלים ומתרסקים. כיצד הטייס האוטומטי לא מנע זאת. תבין, אמר פרעד, ישנו דבר הנקרא 'טעות אנוש', ובדרך כלל זוהי הסיבה להתרסקות מטוסים...

תוך כדי הסברו המלומד של פרעד אודות עליונות הטכנולוגיה של המטוסים, לפתע החל המטוס לאבד גובה ובהלה אחזה בקרב מאות הנוסעים. פרעד כלל לא נבהל, הוא הסביר שמדובר בתופעה טבעית אותה מכיר כל נוסע מצוי, הנקראת 'כיסי אויר', שכאשר המטוס נכנס לכיס אויר, שהוא מקום שבו אין אויר, הרי שתוצאתו זו היא איבוד גובה...

כאשר איבוד הגובה התחזק, והמטוס התחיל לצלול כלפי מטה, גם פרעד הפסיק עם הסבריו המלומדים והצטרף לזועקים ותופסים בכל כוחם במשענת המטוס לבל יפלו, כשמבינים בליבם שאינה אלא משענת קנה רצוץ במקרה וחלילה המטוס יתרסק. לפתע תפס פרעד ופנה לשכנו ואמר לו, תתפלל לה' שיציל אותנו...

דקות האימה במטוס עברו מהרה, שלאחריהם תוך דקות ספורות המטוס הצליח להתיישר ובמשך הזמן אף לעלות חזרה את כל הגובה שצלל, ולאחריהם הודיע קברניט המטוס על תקלה טכנית מסוימת שגרמה זאת, ואלקים עזר להם להתגבר על התקלה, והצילם מהתרסקות מוחלטת אל תוך מימי האוקיינוס.

לאחר הודעת הטייס על התקלה הטכנית, אחזה בושה רבה את פרעד על כל דברי ההבל שאמר, שעל אף שתוכנם נכון היה, בכל זאת הבל ורעות רוח דיבר, שניתן לבטוח בטכנולוגיה או באנשים מקצועיים, ותוך כדי דבריו הוברר עד כמה 'וְשָׁוְא תְּשׁוּעַת אָדָם'. באותה שעה אזר פרעד את כוחותיו הנפשיים ופנה לאברהם ואמר לו, צדקו דבריך, אכן בכל מצב צריך את עזרתו וישועתו של האלקים.

המחשבה הפשוטה של אברהם היתה שפרעד שכנו אינו אלא ערל אמריקאי ממוצע, ועל כן חשב בליבו שבדברי האמונה שיאמר בפניו, יחזק את עצמו ואולי יקיים את דברי התפילה שאנו זועקים ומתחננים בימים הנוראים 'וידע כל פעול כי אתה פעלתו, ויבין כל יצור כי אתה יצרתו, ויאמר כל אשר נשמה באפו, ה' אלקי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה...', שכל העמים יכירו ויאמינו בה', והחל לומר לו דברי אמונה בה'.

הדברים הפשוטים הללו כלל לא היו ידועים לפרעד, ותוך כדי השיחה ביניהם שאל את אברהם, האם עניני האמונה המה שייכים לכל אדם או רק ליהודים. בודאי שליהודים יש מעלה מיוחדת וקירבה לה', השיבו אברהם, אך כל אחד מבאי עולם צריך להאמין בו, שהרי הוא בראו ואת כל העולם שהוא עליו. אם כך, השיבו פרעד, הרי שאני כיהודי צריך לדעת קצת יותר ולהאמין עוד יותר בה', ואשמח ללמוד על כך כעת, ומה גם שרוב שעות הטיסה לפנינו, ולימוד זה יוכל להעביר לנו את שעות הטיסה בניחותא.

שמחה גדולה שמח אברהם, שכעת יוכל לקרב את פרעד לה' ותורתו, והחל לספר לו על אברהם אבינו כיצד כל בני דורו עבדו לעץ ואבן והוא ניתץ את הפסילים והאמין בה', סיפר לו על יצחק ויעקב, על שעבוד מצרים והגאולה בה ראו כולם את יד ה' ושליטתו על כל הבריאה, בעשרת המכות ובקריעת ים סוף, ולאחר מכן את התגלות ה' על הר סיני לעיני כל ישראל כשאמר להם את שני הדברות הראשונות, ואף נתן לנו את התורה והמצוות, כפי שאבותינו סיפרו לנו כפי שקיבלו מאבותיהם מאותו מעמד מרומם.

הדברים היו חדשים לפרעד, ועל חלק מהם שאל ובירר, ובסיומה של הטיסה יצא ממנה יהודי היודע על יהדותו ומהי מחייבת אותו, ומאותו יום ואילך החל בשמירת תורה ומצוות כפי שידע, ובעקבות כך קבע את משכנו לתפילה ואף לתורה, בבית הכנסת האורטודוקסי הסמוך למקום מגוריו.

למרות שאברהם היה זה שפתח את ליבו וקישרו עם יהדותו, בכל זאת הקשר ביניהם הסתכם באיחולי שנה טובה בכל ערב ראש השנה או בהזמנות הדדיות לשמחות משפחתיות, אך בזכותו נקשר לתורה ולמצוות, והתחבר לרב הקהילה, כשממנו למד ולאור תורתו הלך וגדל והתקדם בשמירת התורה והמצוות.

השנים עברו ופרעד היה ליהודי שומר תורה ומצוות במלא המובן, ויחד עם זאת, בהוראת רבו, המשיך בעבודתו הקודמת, למרות שבה הוצרך להיות במהלך רוב השעות יחד עם גוים שהאוירה שהשרו לא הוסיפה לו קדושה, כשמשתדל לקרב יהודים אחרים העובדים שם לה' ותורתו, לקיום מצוותיו ועשיית רצונו בלבב שלם. הרב הסביר לו שכאשר יהודי הולך ומתעלה ברוחניות, ההנהגה הנכונה היא שלא ישנה יותר מידי, אחרת הכל יכול חלילה ליפול, וכעת תפקידו לעבוד את ה' כפי שיכול במצבו, וכאשר יתחזק בתורה ועדיין המצב יפריע לרוחניותו, אזי אם תהיה לו אפשרות אחרת, ניתן לדון בדבר הכדאיות להחליף ביניהם.

*

בתוקף תפקידו הבכיר של פרעד, מלבד העיסוק בתחום הפיתוח ושיפור הייצור, היה גם האחראי על מחלקת התלונות בחברה. כאשר תלונה ובעיה מסויימת היתה חוזרת על עצמה אצל מספר מסוים של רכבים, הרי שהיה בודקה לעומקה ולשורשה ומנסה למצוא עבורה פתרון כוללני, ובמיוחד מוטל היה עליו למצוא את מקור הבעיה כדי שבהמשך הייצור של המכוניות החדשות יוכלו למנוע כליל את הופעת הבעיה.

על תלונה שכזו פרעד לא חשב שיתקל אי פעם. אחד ממנהלי החברה פנה אליו בבקשה דחופה, לבדוק את התלונה המוזרה שאי פעם שקיבל במהלך שנות עבודתו, ולאחר בדיקה מקיפה התברר שיש בה צדק, כך נכתב לו בבקשה הדחופה.

מבירור התלונה והבעיה נודע לו, שמדובר ברופא בכיר שקנה את אחד הרכבים המיוחדים והיקרים של החברה, והלה מטריד את מחלקת התלונות זה זמן רב, שהרכב המיוחד שרכש מגלה אלרגיה מיוחדת לגלידת וניל! אם הוא מכניס גלידת וניל טריה לרכב החדש והמיוחד, הוא ממאן להניע. המנוע לא נדלק!

אם לא היה מדובר ברופא בכיר, מזמן לא היו מתייחסים לתלונה כה הזויה, אולי היו שולחים למתלונן רופא פסיכיאטרי, ואם המתלונן היה עורך דין, היו מבינים שכל תכלית תלונה זו היא לעשוק אותם בפיצויים, אך מאחר והתלונה הגיע מרופא בכיר, ומבדיקה קלה אחריו התברר שמדובר ברופא מבוקש ומומחה, שלא נראה שיש לו זמן מיותר לתלונות הזויות, ועל כן השתדלו להתייחס לתלונתו.

כאשר התלונה נמשכה, ביקשו עובדי החברה להבין כיצד מתבטאת תופעה זו של האלרגיה לגלידת וניל, ושמעו מהרופא סיפור הנשמע עוד יותר הזוי. וכך סיפר הרופא, זה שנים שאני רגיל בכל יום קֵיצי בסיום עבודתי בדרכי לביתי, לעצור בחנות לממכר גלידות ולרכוש מנת גלידה, פעם בטעם כזה ופעם בטעם אחר, ומעולם לא היו בעיות. והנה מאז שרכשתי את הרכב החדיש, בכל פעם בו אני בוחר בגלידה בטעם וניל, בשובי עם הגלידה לרכב, הרכב ממאן להניע, ורק לאחר נסיונות רבים בסופו של דבר הוא מניע, ואילו כאשר אני רוכש גלידה בכל טעם אחר, הרכב מניע מיידית ונוסע מצויין.

בתחילה, כך סיפר הרופא, חשבתי שאני הוזה, מה השייכות בין הגלידה להנעת הרכב, אך כשהדבר חזר על עצמו שוב ושוב, עם גלידת וניל מחברה זו ומחברה אחרת, מחנות אחד ומחנות אחרת, הבנתי שככל הנראה יש כאן איזו שהיא בעיה, ועל כן פניתי אליכם לבדוק את הענין.

הטכנאי שנשלח לבדוק את התלונה, בדק את הרכב לעומקו ולא מצא כל בעיה, ועל כן הציע להצטרף לנסיעה עם הרופא, וראה זה פלא, התלונה אכן נכונה, בכל פעם שקנה גלידה מכל סוג וטעם שהוא, הרכב התניע, ואילו כשחזר לרכבו עם גלידת וניל, תמיד היו לו בעיה בהנעה.

למחרת שב הטכנאי עם 'טיל אטום', שהוא מתקן מיוחד בצורת טיל שבו ניתן להכניס חפצים ולסוגרם הרמטית, באופן שלא ניתן אפילו להרגיש ברימם, ולפני שהרופא חזר עם גלידת הוניל לתוככי הרכב, הכניס את הגלידה לטיל וביקש לבדוק אם גם באופן זה הגלידה תשפיע על ההנעה, וראה זה פלא, למרות אטימות הטיל, הגלידה שהיתה בתוכו השפיעה והפריעה להנעה.

כשראה הטכנאי את פני הדברים, החל לפחד מרוחות ושדים שישנם ברכב, ועל כן ביקש מהחברה לשלוח במקומו טכנאי אחר. גם טכנאי אחר שנשלח לבדוק את הענין, חזר עם ממצאים דומים, שיש אמת בתלונה, וכנראה ברכב המדובר ישנה איזה שהיא רגישות בלתי ברורה לגלידה בטעם וניל.

לפני שהפרשיה תתפרסם בציבור ותגרום לחברה נזק של מיליונים, בדבר שדים המצויים ברכבי הפאר של החברה, הוטל על פרעד לבדוק את טענת הרופא הנסמכת בעדותן הבלתי תלויה של שני הטכנאים שבדקו את הדבר ולא הצליחו להעמיק ולהגיע לחקרו ולסיבתו, מלבד אמונה הזויה בשדים ורוחות המצויים בגלידות וניל, וקבע עם הרופא שמחר הוא מצטרף עמו לנסיעותיו במטרה לבדוק את הדבר לעומקו ולעלות על שורש הבעיה. לתדהמתו הרבה של פרעד, הוא נוכח לדעת שאכן הרופא ושני הטכנאים צדקו, ויש כאן איזה שהוא דבר על טבעי.

*

באותו ערב לאחר שפרעד סיים את בדיקת הרכב המוזר וכתב את הדו"ח על בדיקתו ומסקנותיו הראשונות אודות התופעה העל טבעית שישנו ברכב, השתתף בשיעורו היומי הקבוע של הרב, ובהשגחה פרטית באותו שיעור עלה הנושא של דברים מעל הטבע. השיעור היה סוער במיוחד, גם אלו

* **קאפנוצטאויס** - המנצל את ראשו. **דערהייבטדיפינטעלע** - המבעיר את הניצוץ היהודי.

המשך בעמוד הבא

סיפור ושאלה בצידו

"לעורר את בני המשפחה ללימוד הפרשה עם פרש".

המשך מעמוד הקודם

הרגילים לקבוע את שעת שנתם באותה עת, התעוררו לחיים והשתתפו ביוכוח העז שפרץ בין שומעי השיעור, האם ישנם כוחות על טבעיים הקיימים כיום או לאו.

היו כאלו שטענו שקראו מחקרים רבים אודות כוחות על טבעיים הקיימים כיום, ישנם אנשים היכולים לכופף כפית במבט עיניהם, אחרים יכולים לדעת מה בלבו ובמחשבתו של השני, וישנם כאלו עם כוחות ריפוי מיוחדים, שרק בהעברת ידם על יד גוף החולה, יחישו לו רפואה, והיו גם כאלו שטענו, שישנם כל מיני מקובלים למיניהם שיכולים לעשות ביטול כישוף והוצאת עין הרע ושינוי ושידוד מערכות הטבע.

הרב המתין שהרוחות ירגעו מעט, ולאחר מכן אמר את דברו, דבר פשוט הוא שכפי שישנה הנהגה טבעית בעולם כך ישנה גם הנהגה על טבעית, ובדברי חז"ל הקדושים אנו רואים רבות על כל מיני ניסים על טבעיים שנעשו על ידם, ואף בכל דור ודור יש את אותם צדיקים שכל ימיהם המה בתורה ועבודה וכל מהלך חייהם בצדקות, שה' עושה על ידם נסים ונפלאות. ה' אוהב את הצדיק מחמת הנהגתו, ועל כן מקבל את תפילתו ומקיים את ברכותיו ודבריו, ויש לו סייעתא דשמיא מיוחדת שה' ישנה את הטבע בשבילו ובעבורו.

אבל, הוסיף הרב ואמר, אם רואים אדם שאינו נראה צדיק, ואף הנהגתו אינה בצדקות, שאינו מדקדק לקיים מצות ה' ודברי השולחן ערוך, ובכל זאת מספרים עליו גדולות ונצורות, המסקנה המתבקשת צריכה להיות שאין זה אלא אחיזת עינים ורמאות, ולא כלום.

זאת ועוד, המשיך בדבריו, ודאי שישנם דברים בעולם שהינם מעל הטבע, אבל לא כל דבר שאינו מובן בעינינו, בהכרח שהינו מעל הטבע. ישנם דברים ששנים רבות מליוני אנשים האמינו שהינם תופעות על טביעיות, שאינם מובנים בשכל, ולבסוף התברר שחסרה להם ידיעה קטנה שעם ידיעתה הוברר הכל, והמציאות היא שרוב הדברים הם על דרך זה.

מה יאמר הרב, פנה פרעד בשאלה, לתופעה המוזרה והעל טבעית אליה התוודעתי בימים האחרונים, והחל לספר את סיפורו, ובכדי שלא יגרם נזק לחברה, סיפר זאת באופן שהשומעים יחשבו שמדובר ברכב מחברה אחרת שרק באו לשמוע את חוות דעתו עליה. ציבור שומעי השיעור היו מופתעים מהסיפור וביקשו לדעת פרטים נוספים, והאמינו בכל ליבם שמדובר בשדים ורוחות, עד שהציעו לו שימשוך את ידו מפרשיה זו, שאסור לאדם להכניס עצמו לסכנה.

הרב השיבו שאינו משוכנע כלל שלא מדובר בתופעה טבעית לחלוטין. ואמר לו, הרי הינך לומד גמרא בכל יום, ותורת ה' מחכימה, בטוחני שאם תשב ותחשוב במתינות, בעזהי"ת תוכל להגיע לצורת בדיקה בה ניתן יהיה לפענח את הבעיה והכיצד לעמוד על שורשה ולפותרה. ומן הסתם יוברר שכלל לא מדובר בתופעה על טבעית, אלא בדבר טבעי לחלוטין, שמסיבות מסוימות נראה אפוף מסתורין ובגדר תעלומה על טבעית. אדרבה, פנה אליו הרב, תבדוק את הענין ונשמח להתעדכן בממצאים שיעלו לך.

כעת נוסף לפרעד אתגר נוסף במציאת שורש הבעיה ברכבו של הרופא, או שימצא את הבעיה שמשום מה קשורה באופן טבעי לגלידת הוניל, או שאם יווכח שמדובר בתופעה על טבעית, יוכל להראות ולהוכיח לרב ולכל חבריו בשיעור, שישנם דברים שגם מבחינה מדעית אינם טבעיים, אלא קשורים לכל מיני כוחות שונים שיש בטבע.

*

למחרת יצא פרעד לעבודה במלא המרץ להגיע מהרה לשורש התופעה המוזרה. במהלך יום נסיונותיו ברכבו של הרופא, בו ניסו את כחם בקניית גלידה מכמה חנויות שונות, ולפליאתם הרבה, בכל פעם שחזרו לרכב עם גלידה, גם בלא לבדוק איזה מין גלידה מדובר, יכלו לדעת זאת מבעיות ההנעה במנוע הרכב. במהלך הנסיונות והמחקר, החל פרעד לברר אודות הרכיבים השונים הנמצאים בגלידת וניל שאינם נמצאים בגלידות האחרות, ולנסות לבדוק אצל עמיתיו למקצוע האם ידוע על איזה שהוא קשר ביניהם למערכת ההנעה של המכונית.

במהלך בדיקת המנוע ומערכת ההנעה בפעם הנוספת, שבסופה כמובן לא מצא כל ממצא, שיחזור פרעד לעצמו את דברי הרב מאמש, שעליו לנצל את ראשו הרגיל זה שנים בלימוד גמרא, לחשוב במתינות ובאופן יצירתי עד למציאת הבעיה, ועל כן הגיע למסקנה שעליו למלא יומן מיוחד על כל פעולותיו של הרכב, בו ירשום את השעה המדויקת בה הרכב התניע, מתי עצר ודמם את המנוע, וכך לאחר כמה ימים אולי יוכל להגיע למסקנה מסוימת. נסיון נוסף שערך עם רכב אחר זהה של החברה, העלה תוצאות דומות, שבכל פעם בה רכש גלידת וניל, הרכב מיאן להניע. תוצאות נסיון זה כבר הפחידוהו, מי יודע איזו בעיה עצומה מסתתרת מאחורי גביעי גלידת הוניל.

כעת שהיה לו את הרכב השני בשביל הנסיונות, המשיך בבדיקותיו ובניהול תיעוד מלא של כל נסיעותיו בשני הרכבים, ולאחר כמה ימי בדיקות עמוקות העלה תגלית מרעישה, שישנה חנות גלידה מסוימת שגלידת הוניל הנמכרת בה אינה משפיעה לרעה על המערכת. הבעיה המרכזית היתה, שבאותה חנות נמכרה גלידה זהה כבחנות אחרת, מאותו יצרן ואף תאריך ייצור זהה, שהגיע על ידי אותו ספק לשתי החנויות. כעת התעלומה הלכה וגברה, כיצד ניתן למצוא פתרון לבעיה הסבוכה.

באותו ערב כשישב פרעד בביתו על התיעוד של הנסיעות ברכבים, נראה היה לו שעומד הוא בפני פתרון התעלומה הגדולה. הוא שם לב כי בכל הפעמים בהם קנו גלידת וניל, ההפרש בין ההתנעה לכיבוי שלפניו היה פחות משש דקות, לעומת זאת, בכל הפעמים בהם קנו גלידות בטעמים אחרים, היה ההפרש בין ההתנעה והכיבוי שלפניו יותר משבע דקות. ואילו באותה חנות בה הגלידה לא השפיעה על ההנעה, ההפרש גם בגלידת הוניל היה יותר משבע דקות. אולי, הרהר בליבו, יש איזה שהוא תקלה במערכת ההנעה של המכוניות הללו שכל עוד שלא עברו שבע דקות מזמן כיבוי המנוע, לא ניתן להניע מחדש.

כעת החל פרעד בניסיון חדש, בו נסע ברכב כעשרים דקות, כיבה את המנוע וניסה לחזור ולהפעילו לאחר דקות ספורות, וראה זה פלא, גם בלא שהכניס לרכבו גלידת וניל, אם חלפו כשתי דקות מאז כיבוי המנוע, מערכת ההנעה מיאנה להניע עד שלא חלפו שבע דקות מהכיבוי. התברר שגלידת הוניל היתה רק התירוץ, והשינוי בזמן בינה לבין שאר הטעמים הוא מהסיבה הפשוטה, שהיות וטעם וניל הוא הטעם המבוקש יותר, על כן רבים המה החנויות המניחים מקפיא נפרד לגלידות אלו, ומסיבה זו קניית גלידה בטעם זה מהירה יותר, ומה גם שגלידה זו אין רגילות לערבה בשאר טעמים, כך שהבחירה מהירה יותר, ואילו שאר הטעמים, הדרך הוא לערבם כמה יחדיו, וערבוב זה של כף מזה וכף מזה וכף מזה, מאריך את משך הקניה בעוד דקותיים וזה היה סוד הגלידה.

בבדיקה מעמיקה שערך פרעד עם חבר הטכנאים והמהנדסים של החברה, עמדו מהרה על הבעיה, שבדגמים אלו שיפרו את אחד מחלקי המנוע, אלא שמחמת כך היו אדים מסויימים שעלו למערכת ההנעה ומנעו את ההנעה המחודשת, וכל עוד שלא חלפו דקותיים, עדיין לא השפיעו על המערכת, ולאחר מכן כשכבר השפיעו, מחמת החום, פגה לחותם לאחר עוד כחמש דקות, וזו הסיבה שההנעה נמנעה באותם דקות, והפתרון לבעיה היה בקידוח פתח קטן למניעת עליית האדים למערכת ההנעה, וכך הבעיה נפתרה על הצד היותר טוב.

באותם הימים שלח מנכ"ל החברה הודעה לכל עובדי החברה בכל סניפיה ברחבי העולם, בה עידכן אותם על הבעיה ופתרונה, ויחד עם זאת סיפר להם את הסיפור המעניין העומד מאחורי גילויו, כשמוסיף וכותב, שאילו הפונה לא היה רופא בכיר ומכובד, מסתבר שכלל לא היו מתייחסים לתלונה מסיבה פשוטה שהיא היתה נשמעת להם כהזויה לחלוטין, והנה לבסוף התברר שהיא נכונה, וזאת רק בגלל המחשבה המיוחדת והיצירתית. אנו, כך כתב המנכ"ל, ניקח עמנו לחיים יסוד חשוב זה, שלא תמיד מה שאנו רואים זו האמת והמציאות, ועלינו לצאת מהריבוע והקפאון המחשבתי, ולחשוב בגדול וביצירתיות, ולהתייחס לכל תלונה של לקוח במלא הרצינות.

כשפרעד שיתף את הרב וכל משתתפי השיעור בממצאים הסופיים והאמיתיים והראה להם גם את מכתבו של מנכ"ל החברה, אמר להם הרב, שעליהם ללמוד ולהסיק מסיפור זה, עד כמה אדם צריך לדון את חבירו לכף זכות. פעמים נראה הדבר בטוח ומוחלט לחובה, אין כל דרך לחשוב אחרת, אך אם אנו רוצים חיים טובים, ניקח עמנו לחיים יסוד זה, הקריא הרב את דברי המנכ"ל, 'שלא תמיד מה שאנו רואים זו האמת והמציאות, ועלינו לצאת מהריבוע והקפאון המחשבתי, לחשוב בגדול וביצירתיות', וכך, סיים הרב בדברי תוספת משלו, נוכל לדון כל יהודי לכף זכות.

*

ימים ספורים לאחר מכן נקרא פרעד לחדרו של מנכ"ל החברה, בו הודו לו המנכ"ל ושאר חברי ההנהלה על רוב מאמציו להגיע לשורש הבעיה ואף לפותרה, ובישרוהו שעבור התאמצותו הרבה יקבל בונוס מיוחד למשכורתו, ואף יצא יחד עם חמשת חבריו לצוות, לטיול יוקרתי ומיוחד לג'ונגל של אפריקה למשך יומיים, הכולל בתוכו לינה באחד המלונות המפוארים וגם טיול ג'יפים מיוחד בתוככי הג'ונגל במהלכו יוכלו לראות את נפלאותיו בדמות חיות קטנות וגדולות, עדרי זברות ומשפחות ג'ירפות ואף פילים, המהלכים חופשי בינות לצמחיה עבותה, ואולי אף יוכלו לחזות בחיות טרף המצויים שם.

במוצאי שבת יצא פרעד בטיסה לעבר אפריקה יחד עם חבריו, כשלוקח הוא עמו את הטלית והתפילין וכמה ספרי קודש, וכן אוכל כשר למשך הטיול. בבוקרו של יום המתין להם נהג ג'יפ מקומי בפתח המלון, ולאחר ארוחת בוקר קלה יצאו לדרכם, כשלקחו עמהם מזון לארוחות הבאות ושתיה לרוב. נהג הג'יפ התברר כמורה דרך מצוין, והסיע אותם למקומות בהם ראו את חיות הבר בהמוניהם, ואף חזו מול עיניהם מראה מפחיד ועוצר נשימה, כיצד נמר רץ אחר צבי ומנסה לטורפו, כאשר בסופו של דבר הצבי הצליח להמלט ממנו ולהנצל.

במהלך הנסיעה התרברב הנהג באוזני שומעיו על חכמתו הרבה בציד ובירי מדויק, שהינו ממש צלף, ויכול הוא לפגוע במהלך בבעל חי בנקודה מסויימת בגופו, גם אם אותו בעל חי רץ בזמן ההוא. יתרה מזאת, סיפר להם שבכל נסיעה כזו לתוככי הג'ונגל, נוהג הוא לצוד בעל חי שיהיה לו לביתו לאכילה, ויכול הוא לירות בו באופן שיפול שדוד וימות מיידית, ויכול הוא אף לירות באופן שיקח לו עשר דקות בדיוק עד שימות, ובסיום טיולם ביום השני, הראה בפניהם את כוחו וחכמתו בירי מדויק, כשצד צבי וירה בו במקום מסוים, שלפי דבריו יקח לו עשר דקות בדיוק עד שימות.

חמשת חבריו לעבודה של פרעד, שמחו ועלזו לראות את פעולת הציד והייריה של הנהג, ואילו פרעד לא היה מסוגל להביט אל מעשיו, ומה גם שראה בכך סתם אכזריות, כאשר יכול הוא לפגוע בו ולהורגו מידיית, והוא מכוין לפגוע באופן שיתייסר זמן ממושך עד מותו. אך כאשר הערלים שעמו סיימו לספור את עשר הדקות ובדיוק אז הצבי הירוי נפל מת מתבוסס בדמו, החל אף הוא להתפעל מהמקצועיות של אותו נהג.

היומיים של הטיול הסתיימו מהרה, שלאחריהם חזר פרעד לביתו ולמקומו, ובכל עת הראה לחבריו את התמונות היפות שצילם מהחיות הרבות שראה, והוסיף וסיפר להם בהתפעלות מחכמתו ומקצועיותו של הנהג, שיכל לכוין לפגוע בצבי במקום בו נפל מת עשר דקות לאחר הפגיעה.

גם לחבריו בשיעור סיפר על טיולו המיוחד, והוסיף לספר את התפעלותו מאותו נהג. באותה שעה שסיפר את הדברים נראה היה לו שהרב שמע את סיפורו, ולא כל כך שמח בשמיעת דבריו האחרונים, אלא שהרב לא הגיב עליהם מאומה.

בליל שבת שלאחר מכן, בסיומה של התפילה ניגש פרעד לגבאי וביקש ממנו, היות ובשבוע הקרוב יש לו יארצייט של סבא, על כן אם אין 'חיוב' אחר, ישמח לעלות לתורה למפטיר או לכל עליה אחרת. הגבאי השיבו שמתפלל אחר עם סיפור דומה פנה אליו לפני שעה קלה, ועל כן ישאל את הרב את מי להעדיף.

בשבת בבוקר כשנודע לפרעד שהרב הורה לגבאי להעדיף את המתפלל השני, לאחר התפילה פנה אל הרב בשאלה, מדוע ביכר להעדיף את המתפלל השני על פניו. תשובתו של הרב היתה, שהיות והשבוע שמע ממנו כיצד משבח הוא גוי שציער בעלי חיים שלא לצורך, ועוד מתפעל ממנו, על כן חושב הוא שה' כועס עליו, ובשל כך ישנה סיבה מספקת להעדיף את המתפלל השני עליו.

האמת היא, אמר הרב, שהסתפקתי אם לומר לך דבר מה, ובאמת חשבתי שאם היה מדובר באדם אחר, החרשתי, אך היות ומדובר בך שיש לך לב מבין ומרגיש, שהוא אחד מהמעלות של ישראל, ורחמנות זה דבר בטבע של ישראל וטבוע עמוק בעצמותיהם, ויחד עם שאר מעלותיך הרבות, ממך ניתן לדרוש זאת, ובמיוחד לאחר שה' אינה את ענין ה'שנים אוחזים במפטיר', חשבתי בליבי שאם תפסיד בעקבות זאת 'מפטיר', תזכור זאת כל ימיך שלא משבחים מעשים שאינם טובים.

ילמדנו רבנו, שאל פרעד את הרב, מהיכן הגיע למסקנתו זו שה' כועס עלי, האם הוא מקור שגם אני יכול להבין ולהשכיל בו. אכן מקור נאמן יש לי, השיבו הרב, ואליו הגעתי מקיום הלכה מפורשת בשו"ע (אור"ח סי' רפ"ח), שחייב אדם ללמוד את הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום או פרש"י, וירא שמים יוצא ידי שניהם, שלומד שנים מקרא ואחד תרגום ופרש"י, וכאשר תקיים הלכה זו, תמצא מקור נאמן לדברי

מנין בפרשתינו עפרש"י
מצא פרעד מקור לדברי הרב?

תשובה ל"סיפור ושאלה בצידו" מגליון שבוע שעבר

בתשובה לשאלה, מנין בפרשתינו עפרש"י יסד מרן את דבריו, שענין חשוב הוא לחיות על פי חשבון ולהתרחק מהלואות וחובות, ומחמת כן הציע לראש הישיבה שתקנתו תהיה על ידי שיקבל על עצמו להדריך את החתנים בענין חשוב זה. מרן יסד את דבריו מדברי רש"י כ' ח', עה"פ, "קַח אֶת הַמַּטֶּה וְהַקְהֵל אֶת הָעֵדָה אַתָּה וְאַהֲרֹן אָחִיךָ וְדִבַּרְתֶּם אֶל הַסֶּלַע לְעֵינֵיהֶם וְנָתַן מֵימָיו וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מַיִם מִן הַסֶּלַע וְהִשְׁקִיתָ אֶת הָעֵדָה וְאֶת בְּעִירָם", וביאר רש"י, "ואת בעירם. מכאן שחס הקב"ה על ממונם של ישראל". מבואר בדברי רש"י, שהתורה לימדה אותנו שהקב"ה חס על ממונם של ישראל, ללמדנו אורחות חיים שבודאי עלינו לחוס על הממון ולא לבזבזו על הבל וריק, ומפאת חשיבות הענין ראה מרן לנכון ללמד ענין זה לחתנים העומדים לפני בניית בית.

תשובות לשאלות המתפרסמות בעלון זה, יש לשלוח בכתב ברור וקריא, בצירוף שם, כתובת וטלפון, עד ליום ג' בשעה 23.00 בלבד לפקס' 9741115 - (08) [מחו"ל: בקידומת 8 - 972 +] (24 שעות)
[או למייל ichudbchidud@gmail.com - **עד יום ג' בערב בלבד]**

הפרסים לשבוע זה: ספר "ומתוק האור עה"ת - במדבר", ב"כ.
עוד **שלושה** זוכים נוספים, כל אחד בספר "ליקוטי רבי עקיבא איגר – מועדים ושבת".
הפרס לשבוע זה על "סיפור ושאלה בצידו": **שני זוכים**, כל אחד בספר "לחיות כהלכה - הלכות מצויות שאינן כ"כ ידועות".

להערות, הארות ותגובות וכל עניני העלון, ותרומות והנצחות, יש לפנות למערכת בפקס ובמייל הנ"ל

שמות הזוכים לשבוע פרשת פקודי:
הרבנים / הבה"ח
ויסבורג א. י. - ירושלים - קובץ מאמרים ואגרות ב"כ
שטרן י. - אלעד - ליקוטי רעק"א-מועדים ושבת
פרידמן מ. - מודיעין עילית - ליקוטי רעק"א-מועדים ושבת
ליבוביץ י. - ביתר - ליקוטי רעק"א-מועדים ושבת
סמקה י. ש. - מקסיקו - לחיות כהלכה
רוזנברג מ. - ניו יורק - לחיות כהלכה
הודעה נשלחה/תשלח לזוכים (במהלך החודש הקרוב)

ניתן לקבל כל שבוע את העלון בפקס או באימייל (ללא תשלום), בתוספת ה'סיפור ושאלה בצידו' בגודל כפול, על שני עמודים. המעוניינים לקבלו, ישלחו את שמם וכתובתם בכתב ברור, בתוספת מס' טלפון לבירורים, לפקס המערכת או למייל: ichudbchidud@gmail.com
המיילים נשלחים ממשרדינו ב'ליקוד' שב'ניו ג'רסי

© כל הזכויות שמורות ל"איחוד בחידוד" ולרבנים הכותבים – מודיעין עילית - ארץ ישראל